

განმარტებითი ბარათი

საქართველოს კონსტიტუციური კანონის პროექტზე

„საქართველოს კონსტიტუციაში ცვლილების შეტანის შესახებ“

ა) ზოგადი ინფორმაცია კონსტიტუციური კანონის პროექტის შესახებ:

ა.ა) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიღების მიზეზი

საქართველოს კონსტიტუციის მოქმედი რედაქცია საჭიროებს თვისებრივ გადასინჯვას როგორც შინაარსობრივი, ისე ტექნიკური თვალსაზრისით. კონსტიტუციის მთელი რიგი ნორმები უხეშად ეწინააღმდეგება კონსტიტუციური სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებს, მათ შორის ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს, რაც ხაზგასმით არის აღნიშნული ვენეციის კომისიის მიერ 2010 წელს წარმოდგენილ შესაბამის დასკვნაში. მოქმედი კონსტიტუცია შეიცავს მთელ რიგ წინააღმდეგობებს კონსტიტუციურ ორგანოებს შორის უფლებამოსილებების სათანადო განაწილებისა და მკაფიო გამიჯვნის თვალსაზრისით, რამაც პრაქტიკაშიც არაერთგზის შექმნა სირთულე. მოქმედი კონსტიტუცია არ ადგენს საკმარის გარანტიებს კონკრეტული ძირითადი უფლებების დაცვისა და კონსტიტუციური ორგანოების დამოუკიდებლობის მაღალი სტანდარტის უზრუნველსაყოფად. მთლიანობაში, მოქმედი კონსტიტუცია ადგენს გაუმართავ საპარლამენტო მმართველობის სისტემას. შესაბამისად, ქვეყნის ძირითადი კანონი ფუნდამენტურ გადასინჯვას საჭიროებს.

გარდა ამისა, კონსტიტუცია შეიცავს მრავალ ხარვეზს იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით. უპირველეს ყოვლისა, დასახვეწია კონსტიტუციის სტრუქტურა, რომელიც იმდენად გაუმართავია, რომ ხშირ შემთხვევაში, მუხლების დასათაურებაც კი შეუძლებელია. ტექნიკურ დახვეწას საჭიროებს კონსტიტუციის არაერთი კონკრეტული ნორმა.

ა.ბ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიზანი

საქართველოს მოქმედი კონსტიტუციის ხარვეზების აღმოსაფხვრელად და კონსტიტუციის დახვეწილი რედაქციის შესამუშავებლად, საქართველოს პარლამენტის დადგენილებით შეიქმნა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისია. კომისიას პარლამენტმა დაუსახა ორი ძირითადი მიზანი:

ა) კონსტიტუციის სრული შესაბამისობის უზრუნველყოფა კონსტიტუციური სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებთან;

ბ) ქვეყნის გრძელვადიანი დემოკრატიული განვითარების ინტერესის შესაბამისი კონსტიტუციური სისტემის ჩამოყალიბება.

წარმოდგენილი კონსტიტუციური კანონი სრულად შეესაბამება ზემოაღნიშნულ ორ მიზანს. იგი უზრუნველყოფს კონსტიტუციის სრულ შესაბამისობას სამართლებრივ პრინციპებთან და აფუძნებს ძალზე დახვეწილ საპარლამენტო მმართველობის სისტემას ქვეყნის გრძელვადიანი დემოკრატიული განვითარებისათვის.

ა.გ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის ძირითადი არსი

წარმოდგენილი კონსტიტუციური კანონის პროექტით ცვლილებები შედის საქართველოს კონსტიტუციის ნორმების უმრავლესობაში:

პრეამბულა

კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში პრეამბულა წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

თავი პირველი. ზოგადი დებულებები

კონსტიტუციის პირველი თავი ჩამოყალიბებულია ახალი სტრუქტურით. პირველი თავის ცალკეული მუხლები ეთმობა სახელმწიფო სუვერენიტეტის პრინციპს, სახელმწიფო სიმბოლოებს, დემოკრატიის, სამართლებრივი სახელმწიფოს, სოციალური სახელმწიფოსა და ეკონომიკური თავისუფლების პრინციპებს, ტერიტორიული მოწყობის საფუძვლებსა და სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის ურთიერთობას. პირველი თავი ადგენს ახალ გარანტიებს სახელმწიფო ენისა და სიმბოლოების დაცვის უზრუნველსაყოფად, განამტკიცებს დემოკრატიული მანდატის ვადის ხელშეუვალობის პრინციპს, ითვალისწინებს ნორმატიული აქტების იერარქიის მოწესრიგებას ორგანული კანონით, უზრუნველყოფს სახელმწიფოს სოციალურ პასუხისმგებლობას ადამიანის მიმართ, უკეთ აწესრიგებს ტერიტორიულ მოწყობასთან დაკავშირებულ საკითხებს. პირველი თავი სრულად შეესაბამება კონსტიტუციური სამართლის პრინციპებს. სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში აღნიშნულმა თავმა მოიპოვა სრული მხარდაჭერა.

მუხლი 1

კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში პირველ მუხლში წარმოდგენილი ნორმები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 2

მე-2 მუხლი აერთიანებს სახელმწიფო სიმბოლოების მომწესრიგებელ ნორმებს.

პირველ და მე-2 პუნქტებში ნორმები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-3 პუნქტს ემატება ჩანაწერი, რომლის თანახმად სახელმწიფო ენა დაცულია ორგანული კანონით. გამომდინარე სახელმწიფო ენის განსაკუთრებული მნიშვნელობიდან, შემოთავაზებულია მისი დაცვის სტანდარტის ამაღლება და სახელმწიფო ენის სტატუსის მომწესრიგებელი ნორმების ორგანული კანონის რანგში განმტკიცება.

მე-4 პუნქტი წარმოდგენილია შეცვლილი სახით. ახალი რედაქციის თანახმად, სახელმწიფო დროშის, გერბისა და ჰიმნის დამდგენი ორგანული კანონები გადაისინჯება საქართველოს კონსტიტუციის გადასინჯვისთვის განსაზღვრული წესით. მიზანშეწონილი არ არის, სახელმწიფო სიმბოლიკის შეცვლა პარლამენტის წევრთა აბსოლუტური უმრავლესობის გადაწყვეტილებით იყოს შესაძლებელი. აქედან გამომდინარე, შემოთავაზებულია სიმბოლიკის დაცვის სტანდარტის ამაღლება და მისი გადასინჯვის წესის თვისებრივი გართულება. აღნიშნული ცვლილება გამოიწვევს ცვლილებებს შესაბამის ორგანულ კანონებში. კერძოდ, საჭირო გახდება სიმბოლოების დამდგენი და მათი გამოყენების მომწესრიგებელი კანონების ერთმანეთისგან გამიჯვნა. სიმბოლოები უნდა დადგინდეს ორგანული კანონით, ხოლო მათი გამოყენების წესი - ჩვეულებრივი კანონით. კანონმდებლობაში აღნიშნული ცვლილებები უნდა შევიდეს კონსტიტუციური კანონის ამოქმედებამდე.

მუხლი 3

მე-3 მუხლში თავმოყრილია დემოკრატიის პრინციპის განმამტკიცებელი ნორმები.

მე-2 პუნქტი კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

მე-3 პუნქტში შეცვლილია დემოკრატიის ფორმების თანმიმდევრობა. კერძოდ, აღნიშნულია, რომ ხალხი ძალაუფლებას ახორციელებს, უპირველეს ყოვლისა, თავისი წარმომადგენლების, აგრეთვე რეფერენდუმისა და უშუალო დემოკრატიის სხვა ფორმების მეშვეობით. თანმიმდევრობის ცვლილებით ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ საქართველოს კონსტიტუცია არსებითად წარმომადგენლობითი დემოკრატიის პრინციპს ეფუძნება.

მე-3 პუნქტს ემატება ჩანაწერი, რომლის მიხედვით არჩევნებსა და რეფერენდუმში მონაწილეობა საქართველოს თითოეული მოქალაქის ვალაია. ეს ნორმა ადგენს არა იურიდიულ ვალდებულებას, რომელიც ინდივიდის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი შეიძლება გახდეს, არამედ ხაზს უსვამს ინდივიდის ზოგად მოქალაქეობრივ მოვალეობასა და პასუხისმგებლობას.

მე-4 პუნქტში შედის ტექნიკური სახის ცვლილება. კერძოდ, პირველი წინადადებიდან ამოღებულია სიტყვები „ან უკანონოდ მოიპოვოს (ხელისუფლება)“, გამომდინარე იქიდან, რომ ტერმინი „მითვისება“ თავისთავად მოიცავს ხელისუფლების უკანონოდ მოპოვებასაც.

მე-4 პუნქტს ემატება ნორმა, რომლის თანახმად საყოველთაო არჩევნებით არჩეული ორგანოს მიმდინარე უფლებამოსილების ვადის კონსტიტუციით ან კანონით შემცირება ან გაზრდა დაუშვებელია. უახლოეს წარსულში, ხელისუფლებამ ორჯერ დაარღვია კონსტიტუციური სამართლის ეს უმნიშვნელოვანესი თეორიული პრინციპი და საკონსტიტუციო ცვლილების საფუძველზე თავდაპირველად პარლამენტს, ხოლო მოგვიანებით პრეზიდენტს თითქმის ერთი წლით გაუხანგრძლივა მიმდინარე უფლებამოსილების ვადა. ამგვარი პრეცედენტების პრევენციისთვის, მნიშვნელოვანია, დემოკრატიული მანდატის ვადის ხელშეუვალობის პრინციპი კონსტიტუციის დონეზე ნორმატიულად განმტკიცდეს. ახალი ნორმა უზრუნველყოფს როგორც უმაღლესი ხელისუფლების, ისე ავტონომიური რესპუბლიკებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიმდინარე უფლებამოსილების ვადის ხელშეუვალობას.

მე-5 პუნქტში წარმოდგენილია ახალი ნორმები, რომლებიც ხაზს უსვამს პოლიტიკური პარტიების განსაკუთრებულ როლს დემოკრატიულ სისტემაში. პოლიტიკური პარტიების ფუნქცია განსაზღვრულია თანამედროვე კონსტიტუციონალიზმში გავრცელებული პრაქტიკის შესაბამისად („პოლიტიკური პარტიები მონაწილეობენ ხალხის პოლიტიკური ნების ფორმირებაში“). კონსტიტუცია განამტკიცებს პოლიტიკური პარტიების სამართლის ოთხ ფუნდამენტურ პრინციპს - პარტიების თავისუფლებას, თანასწორობას, გამჭვირვალობასა და შიდაპარტიულ დემოკრატიას.

მუხლი 4

მე-4 მუხლში თავმოყრილია სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის განმამტკიცებელი ნორმები.

მე-2 პუნქტის პირველი წინადადება კონსტიტუციაში უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

მე-2 პუნქტის მეორე წინადადება უცვლელი სახით არის გადმოტანილი კონსტიტუციის მეორე თავიდან. სამართლებრივი სიცხადის უზრუნველსაყოფად, მიზანშეწონილია, საკონსტიტუციო სასამართლოში შეტანილი სარჩელი ეფუძნებოდეს კონსტიტუციის მეორე თავით განმტკიცებულ კონკრეტულ ძირითად უფლებებს, რაც უზრუნველყოფს ამ უფლებების დოქტრინით გამყარებული მკაფიო კრიტერიუმების გამოყენებას საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილებების გამოტანისას. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ კონსტიტუციის მეორე თავი უზრუნველყოფს ადამიანის ძირითადი უფლებების სრულყოფილ დაცვას იმ შემთხვევაშიც,

როდესაც ინდივიდის თავისუფლების ესა თუ ის ასპექტი კონსტიტუციის კონკრეტული ჩანაწერით არ არის დაცული. კონსტიტუცია განამტკიცებს ადამიანის ღირსების უფლებას, პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებასა და სხვა ძირითად უფლებებს, რომლებზე დაყრდნობითაც შესაძლებელია ინდივიდის თავისუფლებისა და საქმიანობის ნებისმიერი ასპექტის სრულფასოვანი დაცვა.

მე-3 პუნქტი კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

მე-4 პუნქტის პირველი და მეორე წინადადებები უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი. ამოღებულია ჩანაწერი, რომლის თანახმად „ყველა სხვა სამართლებრივი აქტი უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციას“. ეს მოთხოვნა ისედაც გამომდინარეობს მეორე წინადადებიდან, რომლის თანახმად „კონსტიტუცია სახელმწიფოს უზენაესი კანონია“. შესაბამისად, აღნიშნული ცვლილება მხოლოდ ტექნიკური ბუნებისაა.

კონსტიტუციას ემატება ჩანაწერი, რომლის თანახმად, საკანონმდებლო და სხვა ნორმატიული აქტების მიღებისა და გამოცემის წესი და მათი იერარქია განისაზღვრება ორგანული კანონით. გამომდინარე იქიდან, რომ ნორმატიული აქტების იერარქია პირდაპირ აისახება უფლებამოსილებათა გამიჯვნაზე ხელისუფლების ორგანოებს შორის, მნიშვნელოვანია, შესაბამისი ნორმები ორგანული კანონის რანგში იყოს დადგენილი.

მე-5 პუნქტი კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში წარმოდგენილია უცვლელი შინაარსით, უმნიშვნელო ტექნიკური ცვლილებით.

მუხლი 5

კონსტიტუციას ემატება ახალი მუხლი, რომელშიც თავმოყრილია სოციალური სახელმწიფოს პრინციპის განმამტკიცებელი ნორმები. აღნიშნული ცვლილება უზრუნველყოფს სოციალური სახელმწიფოს პრინციპის კონსტიტუციურ-სამართლებრივი მნიშვნელობის განმტკიცებას. მიუხედავად იმისა, რომ კონსტიტუციური სამართლის დოქტრინის თანახმად, ამ პრინციპს არა აქვს ძლიერი ნორმატიული ფუნქცია და არსებითად სახელმწიფოს ზოგადი პროგრამული მიზნის განსაზღვრებად განიხილება, მის ფართო კონსტიტუციურ მოწესრიგებას აქვს უმნიშვნელოვანესი დატვირთვა ადამიანების წინაშე სოციალური პასუხისმგებლობის მიმართ სახელმწიფოს კონცეპტუალური მიდგომის განსაზღვრის თვალსაზრისით.

მე-5 მუხლში წარმოდგენილი ნორმების ნაწილი გადმოტანილია კონსტიტუციის მეორე თავიდან. ესაა ნორმები, რომლებიც ადგენდა და ადგენს არა სუბიექტურ ძირითად უფლებებს, არამედ სახელმწიფოს ზოგად სოციალურ პასუხისმგებლობას.

მე-2 პუნქტი შეიცავს მითითებას სოციალური სახელმწიფოს პრინციპის უმთავრეს ელემენტებზე - სოციალურ სამართლიანობაზე, თანასწორობასა და სოლიდარობაზე.

მე-3 პუნქტი გადმოტანილია მეორე თავიდან მცირე ცვლილებით. კერძოდ, სიტყვები „ადგენს შეღავათებს“ შეცვლილია სიტყვებით - „ქმნის განსაკუთრებულ პირობებს“. აღნიშნული ცვლილება ეფუძნება მოსაზრებას, რომ მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების ინსტრუმენტად სახელმწიფომ შეიძლება გამოიყენოს როგორც შეღავათები, ისე ხელშეწყობის სხვა ფორმები.

მე-4 პუნქტი ადგენს სახელმწიფოს ზრუნვის ვალდებულებას ისეთ სფეროებში, როგორცაა ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვა, საარსებო მინიმუმითა და ღირსეული საცხოვრებელი უზრუნველყოფა. მე-4 პუნქტის მეორე და მესამე წინადადებები გადმოტანილია მეორე თავიდან უცვლელი სახით.

მე-5 პუნქტი ადგენს სახელმწიფოს ზრუნვის ვალდებულებას განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის განვითარების, აგრეთვე კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სფეროში.

მუხლი 6

მე-6 მუხლი განამტკიცებს კონსტიტუციის პრეამბულაში მოხსენიებულ მეოთხე ფუნდამენტურ პრინციპს - ეკონომიკურ თავისუფლებას.

მე-2 პუნქტი მცირე ცვლილებებით გადმოტანილია კონსტიტუციის მეორე თავიდან.

მე-3 პუნქტი უცვლელის სახით არის გადმოტანილი კონსტიტუციის მეორე თავიდან.

მუხლი 7

მე-7 მუხლში თავმოყრილია საქართველოს ტერიტორიული მოწყობის საფუძვლების დამდგენი ნორმები.

პირველ პუნქტში უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხები დაჯგუფებულია სფეროების მიხედვით. განსაკუთრებულ გამგებლობას მიკუთვნებულ საკითხად დამატებით განისაზღვრება მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, სასამართლოები და პროკურატურა. ტერმინი „ავიაცია“ ანაცვლებს ჩანაწერებს „აეროპორტები და აეროდრომები; საჰაერო სივრცის, ტრანზიტისა და საჰაერო ტრანსპორტის კონტროლი; საჰაერო ტრანსპორტის რეგისტრაცია“. პირველი მუხლი ასევე შეიცავს გარკვეულ ტექნიკურ ცვლილებებსა და დაზუსტებებს.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომლის თანახმად „ერთობლივ გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხები ცალკე განისაზღვრება“. მოქმედი კანონმდებლობა არ იცნობს სახელმწიფოსა და ავტონომიური რესპუბლიკების ერთობლივ გამგებლობას მიკუთვნებულ საკითხებს. ამგვარ უფლებამოსილებებს არ ადგენს არც „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი“. აქედან გამომდინარე, მოქმედი კონსტიტუციის შესაბამისი ჩანაწერის ძალაში დატოვება მიზანშეწონილი არ არის.

მე-2 პუნქტი შეიცავს ტექნიკურ ცვლილებებს. კერძოდ, სიტყვა „სტატუსი“ შეცვლილია სიტყვებით „უფლებამოსილებები და მათი განხორციელების წესი“, აგრეთვე ამოღებულია კონსტიტუციური კანონების სახელწოდებები.

მე-3 პუნქტში სიტყვა „განისაზღვრება“ შეცვლილია სიტყვით - „გადაისინჯება“. გამომდინარე, იქიდან, რომ საქართველოს ტერიტორიული სახელმწიფოებრივი მოწყობა უკვე განსაზღვრულია, ტერმინი „გადაისინჯება“ უკეთ ასახავს სამართლებრივ სინამდვილეს.

მე-4 პუნქტიდან ამოღებულია სიტყვები „თვითმმართველ ერთეულში რეგისტრირებული“ და „სახელმწიფო სუვერენიტეტის შეუღახავად“. პირველი ცვლილება ტექნიკური ბუნებისაა. მეორე ცვლილება ეფუძნება მოსაზრებას, რომ სახელმწიფო სუვერენიტეტის დაცვის მოთხოვნა ლოგიკურად გამომდინარეობს ზოგადი სამართლებრივი პრინციპებიდან და კონსტიტუციაში მისი ხაზგასმა აქტუალობას არის მოკლებული. კონსტიტუციამ არ უნდა შექმნას შთაბეჭდილება, თითქოს, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და სახელმწიფო სუვერენიტეტის პრინციპებს შორის ერთგვარი თავისთავადი კოლიზია არსებობს.

კონსტიტუციას ემატება უმნიშვნელოვანესი ჩანაწერები, რომლებიც ადგენს სუბსიდიარობისა და თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილებებთან მისი ფინანსური სახსრების შესაბამისობის პრინციპებს. აღნიშნული ჩანაწერები ანაცვლებს მოქმედ აბსტრაქტულ ნორმას, რომლის

თანახმად „სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები ხელს უწყობენ ადგილობრივი თვითმმართველობის განვითარებას“. მიუხედავად იმისა, რომ ზემოაღნიშნული პრინციპები, საპარლამენტო სუვერენიტეტის პრინციპის გათვალისწინებით, ვერ იქნება გამოყენებული საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ნორმატიულ კონსტიტუციურ მასშტაბად, მათ კონსტიტუციურ განმტკიცებას ექნება უმნიშვნელოვანესი სამართლებრივი, კონცეპტუალური და პრაქტიკული დატვირთვა საქართველოში მმართველობის სისტემის დეცენტრალიზაციის ხარისხის შემდგომი ამაღლების თვალსაზრისით.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი ქალაქ ლაზიკის სტატუსისა და უფლებამოსილების შესახებ.

მუხლი 8

მე-8 მუხლი კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში წარმოდგენილია უცვლელი შინაარსით, რამდენიმე ტექნიკური სახის ცვლილებით.

თავი მეორე. ადამიანის ძირითადი უფლებები

კონსტიტუციის მეორე თავი ჩამოყალიბებულია ახალი სტრუქტურით. მეორე თავის პირველი ნორმა ადგენს ადამიანის ღირსების ძირითად უფლებას, რასაც აქვს უმნიშვნელოვანესი კონცეპტუალური დატვირთვა. მეორე თავში შეტანილი ცვლილებები განამტკიცებს ფიზიკური ხელშეუხებლობის ძირითადი უფლება, გენდერულ თანაწირობას, შშმ პირთა უფლებებისა და ინტერესების რეალიზების გარანტიას, ამკაცრებს პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობის უფლების შეზღუდვის პირობებს, ადგენს ინტერნეტის ხელმისაწვდომობის ძირითად უფლებას, საზოგადოებრივი მაუწყებლის ინსტიტუციური, პოლიტიკური და კომერციული დამოუკიდებლობის გარანტიებს, განამტკიცებს კომუნიკაციების მარეგულირებელი კომისიის ინსტიტუციურ დამოუკიდებლობას, ადგენს ძირითად უფლებას კარგ მმართველობაზე, ზრდის საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის სტანდარტს, ხაზგასმით ადგენს აკადემიური თავისუფლების ძირითად უფლებას, განამტკიცებს მეწარმეობის თავისუფლების ძირითად უფლებას, ამაღლებს ჯანმრთელობის დაცვის ძირითადი უფლების დაცვის სტანდარტს, ამაღლებს გარემოსდაცვითი უფლებების დაცვის სტანდარტს, განამტკიცებს ძირითადი უფლებების არსის ხელშეუვალობის პრინციპს, უზრუნველყოფს სახალხო დამცველის დაცვას თანამდებობრივი იმუნიტეტით და ითვალისწინებს სხვა მნიშვნელოვან ნოვაციებს. კონსტიტუციის მეორე თავიდან ამოღებულია აბსტრაქტული ძირითადი უფლებები, რაც უზრუნველყოფს მეორე თავის სრულ შესაბამისობას მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის მოთხოვნასთან, რომლის თანახმად ძირითადი უფლებები უნდა იყოს „უმშალოდ მოქმედი სამართალი“. სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში მეორე თავის ახალ რედაქციას მხარი არ დაუჭირა კომისიის მხოლოდ ოთხმა წევრმა (ქორწინების საკითხზე ჩატარდა დამოუკიდებელი კენჭისყრა და ახალი დეფინიციის წინააღმდეგ ხმა მისცა ექვსმა წევრმა), რისი მთავარი მიზეზიც იყო შრომის თავისუფლების ძირითადი უფლების სტანდარტის არსებული სახით შენარჩუნება. გარდა ამისა, სახალხო დამცველმა უკმაყოფილება გამოთქვა სახალხო დამცველის ხელმეორედ არჩევის დაუშვებლობის დადგენისა და კონსტიტუციის დონეზე სახალხო დამცველისთვის საბიუჯეტო დამოუკიდებლობის გარანტიის არმინიჭების გამო.

მუხლი 9

მე-9 მუხლში ღირსების უფლებისგან გამიჯნულია პატივის უფლება, რომელიც სრულფასოვნად იქნება დაცული პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებით. გარდა ამისა, ახალ

რედაქციაში გამოკვეთილი იქნება ღირსების უფლების პოზიტიური განზომილება ჩანაწერით - „და მას იცავს სახელმწიფო“.

მე-2 პუნქტში შეტანილია ტერმინოლოგიური ცვლილებები, რომლებიც შეესაბამება ევროპულ სამართლებრივ აქტებსა და სასამართლო პრაქტიკაში დამკვიდრებულ ტერმინოლოგიას.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომლის თანახმად „დაუშვებელია დაკავებული თუ სხვაგვარად თავისუფლებაშეზღუდული პირის ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება“. აღნიშნული ცვლილება ეფუძნება იმ გარემოებას, რომ თავისუფლებაშეზღუდული პირის მიმართ ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულების ზომების გამოყენება ვერ იქნება აბსოლუტური ფორმით შეზღუდული. ისეთი შემთხვევები, როგორცაა, მაგალითად, ჩვენების მიღების მიზნით ფიზიკური ან ფსიქიკური იძულება და სხვ., საგანგებო ჩანაწერის გარეშეც არის მოცული ღირსებისა და ფიზიკური ხელშეუხებლობის ძირითადი უფლებებით.

მუხლი 10

მე-10 მუხლში შეცვლილი სახით არის წარმოდგენილი სიცოცხლის უფლების განმამტკიცებელი პუნქტის რედაქცია. კერძოდ, ჩანაწერი „სიცოცხლე ადამიანის ხელშეუვალი უფლებაა და მას იცავს კანონი“ შეიცვალა ჩანაწერით - „ადამიანის სიცოცხლე დაცულია“. მიზანშეწონილია, ტერმინი „ხელშეუვალი“ გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ აბსოლუტურად დაცული უფლების - ადამიანის ღირსების ძირითადი უფლების მიმართ. ჩანაწერი „ადამიანის სიცოცხლე დაცულია“ სრულად მოიცავს სიცოცხლის უფლების როგორც ნეგატიურ, ისე პოზიტიურ განზომილებას. შესაბამისად, აღნიშნული შესწორებები არ ცვლის ნორმის სამართლებრივ შინაარსს და უფლების დაცვის სტანდარტს. პირველი პუნქტის მეორე წინადადება წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

კონსტიტუციას ემატება ჩანაწერი ადამიანის ფიზიკური ხელშეუხებლობის უფლების შესახებ, რომელიც არ არის ხაზგასმით გარანტირებული კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციით.

მუხლი 11

პირველ პუნქტში ჩანაწერი „კანონის წინაშე თანასწორია“ იცვლება ჩანაწერით - „სამართლის წინაშე თანასწორია“. აღნიშნული ცვლილება ეფუძნება დამკვიდრებულ თეორიულ მიდგომას, რომლის თანახმად თანასწორობის უფლება მოითხოვს არა მხოლოდ კანონის წინაშე თანასწორობას, არამედ თავად კანონის ჩამოყალიბებასაც თანასწორობის პრინციპის შესაბამისად. მეორე წინადადებაში შეტანილი ცვლილების თანახმად, გახსნილია იმ კრიტერიუმების ჩამონათვალი, რომელთა საფუძველზეც დაუშვებელია ადამიანის დისკრიმინაცია.

მე-2 პუნქტი ჩამოყალიბებულია კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის 38-ე მუხლის შესაბამისად, მცირე ცვლილებებით და იგი კვლავაც უზრუნველყოფს ეთნიკური, რელიგიური და ენობრივი უმცირესობების უფლებების მაღალი სტანდარტით დაცვას.

კონსტიტუციას დაემატა ნორმა გენდერული თანასწორობის შესახებ, რომელიც ძირითადი უფლების რანგში, ხელშესახები ფორმით ადგენს სახელმწიფოს ვალდებულებას, იზრუნოს არსებითი თანასწორობის უზრუნველყოფასა და გენდერული უთანასწორობის აღმოფხვრაზე.

კონსტიტუციას დაემატა ნორმა, რომლითაც სახელმწიფოს ეკისრება ვალდებულება, შექმნას განსაკუთრებული პირობები შშმ პირთა უფლებებისა და ინტერესების რეალიზებისათვის.

მუხლი 12

ნორმა წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 13

მე-13 მუხლში შეტანილია ტექნიკური ხასიათის ცვლილებები, რომლებიც არ ცვლის და მხოლოდ აზუსტებს შესაბამისი ნორმების შინაარსს.

მუხლი 14

მე-14 მუხლში წარმოდგენილი ნორმები წარმოდგენილია უცვლელი შინაარსით, მცირე ტექნიკური ცვლილებებით.

მუხლი 15

პირველ პუნქტში შეტანილია არსებითად ტექნიკური ხასიათის ცვლილებები. პუნქტიდან ამოღებულია ჩანაწერი პირადი ცხოვრების უფლების შესახებ, რომელიც დაცული იქნება პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებით. პირადი სივრცე და კომუნიკაცია სრულად მოიცავს ადამიანის თავისუფლების იმ ასპექტებს, რომლებიც საჭიროებს დაცვას კონსტიტუციის მოცემული მუხლით.

განსხვავებით კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციისგან, მე-2 პუნქტში დაკონკრეტებულია უფლებათა შეზღუდვის ლეგიტიმური მიზნები, რაც უზრუნველყოფს ამ უფლებების დაცვის კონსტიტუციური სტანდარტის ამაღლებას. გარდა ამისა, კონსტიტუციის დონეზე დგინდება გადაუდებელი აუცილებლობისას შეზღუდვის კანონიერების *პოსტ ფაქტუმ* სასამართლო გადამოწმების მოთხოვნა.

მე-3 პუნქტში შეტანილია ტექნიკური შესწორებები. გარდა ამისა, ნორმის ახალი რედაქცია ითვალისწინებს ინდივიდის შესახებ ოფიციალურ ჩანაწერებში არსებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას საჯარო ინტერესების დაცვის საფუძვლით.

მუხლი 16

მუხლიდან ამოღებულია ჩანაწერები სიტყვის, აზრისა და აღმსარებლობის შესახებ. სიტყვისა და აზრის თავისუფლება დაცულია კონსტიტუციის ახალი რედაქციის მე-17 მუხლით. შესაბამისად, ცვლილება მიზნად ისახავს ნორმატიული ტავტოლოგიის თავიდან არიდებას, რასაც მნიშვნელოვანი სამართლებრივ-პრაქტიკული დატვირთვაც აქვს. რაც შეეხება აღმსარებლობის თავისუფლებას, ამ ასპექტს სრულად მოიცავს რწმენის თავისუფლების ძირითადი უფლება. შესაბამისად, ახალი რედაქცია ორი ტერმინით განამტკიცებს ორი ძირითადი უფლების - რწმენისა და სინდისის თავისუფლებების დაცულ სფეროებს.

მუხლი 17

პირველი პუნქტი სრულფასოვნად განამტკიცებს აზრის თავისუფლების ძირითად უფლებას და კრძალავს ადამიანის დევნას აზრისა და მისი გამოხატვის გამო.

მე-2 და მე-3 პუნქტებით დადგენილი ნორმები კონსტიტუციაში უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც განამტკიცებს ინტერნეტზე წვდომისა და ინტერნეტით თავისუფალი სარგებლობის ძირითად უფლებას.

მე-5 პუნქტი წარმოდგენილია შინაარსობრივი შესწორების გარეშე, მცირე ტექნიკური ცვლილებებით.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც ძირითადი უფლების რანგში განამტკიცებს საზოგადოებრივი მაუწყებლის დამოუკიდებლობას სახელმწიფო უწყებებისგან და თავისუფლებას პოლიტიკური და არსებითი კომერციული გავლენისგან.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც უზრუნველყოფს მაუწყებლობისა და ელექტრონული კომუნიკაციის სფეროში შექმნილი მარეგულირებელი ორგანოს ინსტიტუციურ და ფინანსურ დამოუკიდებლობას.

მუხლი 18

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც ადგენს ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ ინდივიდთან დაკავშირებული საქმის გონივრულ ვადაში სამართლიანად განხილვის უფლებას. შესაბამისად, უფლება ე.წ. კარგ მმართველობასა და სამართლიან ადმინისტრაციულ წარმოებაზე ძირითადი უფლების რანგში იქნება განმტკიცებული.

მე-2 პუნქტით დადგენილი ახალი რედაქცია უზრუნველყოფს საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლების დაცვის სტანდარტის ამაღლებას. კერძოდ, აღნიშნული უფლება გავრცელდება ნებისმიერ ადამიანზე და არა მხოლოდ მოქალაქეზე. გარდა ამისა, ნორმიდან ამოღებულია სიტყვა „მასზე“, რაც უზრუნველყოფს საჯარო ინფორმაციის სრულ ხელმისაწვდომობას. საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე უარის თქმის საფუძველი აღარ იქნება პროფესიული საიდუმლოება.

მე-3 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი შინაარსით, უმნიშვნელო ტერმინოლოგიური ცვლილებით.

მუხლი 19

პირველ პუნქტში ტერმინი „ხელშეუვალი“ იცვლება ტერმინით „უზრუნველყოფილი“ (მიზეზი იხ. ზემოთ).

მე-2 პუნქტი ჩამოყალიბებულია ახალი რედაქციით. სიტყვები „აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის“ იცვლება სიტყვებით „საჯარო ინტერესებისათვის“, რაც შეესაბამება საერთაშორისო პრაქტიკას. შეუძლებელია საკუთრების უფლების შეზღუდვისა და საკუთრების ჩამორთმევის მიმართ დადგენილი იყოს ერთი და იგივე სტანდარტი. სამოქალაქო-სამართლებრივი და სხვა კანონმდებლობა შეიცავს მრავალ ნორმას, რომლის საფუძველზეც საკუთრების უფლების შეზღუდვა ხორციელდება არა აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის, არამედ საჯარო ინტერესების დასაცავად. ყოველივე ზემოაღნიშნული ცხადყოფს ცვლილების მიზანშეწონილობას. მე-2 პუნქტიდან ამოღებულია ჩანაწერი საკუთრების უფლების არსის დარღვევის დაუშვებლობის შესახებ, გამომდინარე იქიდან, რომ უფლების არსის ხელშეუვალობის ზოგადი დათქმა კონსტიტუციის ახალი რედაქციის 34-ე მუხლით არის დადგენილი.

მე-3 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით, მცირე ტექნიკური შესწორებით.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც მიწას ანიჭებს განსაკუთრებული მნიშვნელობის რესურსის სტატუსს და მოითხოვს მიწაზე საკუთრების უფლების მოწესრიგებას ორგანული

კანონით. აღნიშნული ცვლილება ვერ გახდება მიწაზე უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა საკუთრების უფლების აბსოლუტური შეზღუდვის საფუძველი, თუმცა, იგი შესაძლებელს გახდის საკითხის განსაკუთრებულ რეგლამენტაციას მიწის განსაკუთრებული სტატუსიდან გამომდინარე.

მუხლი 20

პირველი პუნქტით დადგენილი ნორმის ახალი რედაქცია აკონკრეტებს ინტელექტუალური შემოქმედების თავისუფლების ორ სფეროს - სახელოვნებო და აკადემიური საქმიანობის თავისუფლებებს.

მე-2 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-3 პუნქტიდან ამოღებულია სიტყვა დაყადალება იმ მოსაზრებიდან გამომდინარე, რომ სიტყვები „გავრცელების აკრძალვა“ სრულფასოვნად აწესრიგებს ინტელექტუალური შემოქმედების თავისუფლების უფლების შესაბამის ასპექტს. გარდა ამისა, ნორმაში აღნიშნულია, რომ შემოქმედებითი ნაწარმოების გავრცელების აკრძალვა დასაშვებია მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით, რაც უზრუნველყოფს უფლების დაცვის სტანდარტის ამაღლებას. მე-3 პუნქტში შეტანილია რედაქციული სახის შესწორებები.

მე-4 პუნქტი შესწორებულია რედაქციული თვალსაზრისით.

მუხლი 21

პირველ პუნქტში სიტყვები „სამხედრო ძალებისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს“ შეცვლილია სიტყვებით „შეიარაღებული ძალების“, რითაც შეკრების თავისუფლების უფლებით დაცულ პირთა წრიდან დამატებით გამოირიცხებიან სხვა შეიარაღებული ძალების წარმომადგენლები (მაგ. შინაგან საქმეთა სამინისტროს, სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის, დაზვერვის, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტროს შესაბამისი წარმომადგენლები და სხვ.). ამავე პუნქტიდან ამოღებულია სიტყვები „როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ“. შეკრების თავისუფლების ორივე ასპექტი ლოგიკურად გარანტირებულია შეკრების თავისუფლების ძირითადი უფლებით, ამ ასპექტების ხაზგასმის აუცილებლობის გარეშე.

მე-2 და მე-3 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 22

გაერთიანების თავისუფლება გამიჯნულია პოლიტიკური პარტიებისა და პროფესიული კავშირების თავისუფლებისგან და მას ეთმობა დამოუკიდებელი მუხლი. ჩანაწერი უზრუნველყოფს გაერთიანების თავისუფლების სრულფასოვან დაცვას.

მე-2 პუნქტი ადგენს გაერთიანების ლიკვიდაციის საფუძველს, რაც უზრუნველყოფს გაერთიანების თავისუფლების დაცვას მაღალი სტანდარტით.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერები, რომლებიც ადგენს საზოგადოებრივი გაერთიანებისა და პროფესიული კავშირის აკრძალვის საფუძველსა და წესს. იმ შემთხვევაში, თუ საზოგადოებრივი გაერთიანება დაუპირისპირდება კონსტიტუციურ წყობილებას, ქვეყნის დამოუკიდებლობას და ა.შ., საკითხი გადაწყდება სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი 23

პირველი პუნქტიდან ამოღებულია სიტყვები „სხვა (პოლიტიკური) გაერთიანება“. საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა, კერძოდ, ორგანული კანონი „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ“, ერთმანეთისგან არ მიჯნავს პარტიებსა და სხვა პოლიტიკურ გაერთიანებებს. ორგანული კანონის თანახმად, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება და პარტია იდენტურ ცნებებად განიხილება, რასაც აქვს ლოგიკური საფუძველი. ძირითადი უფლებით დაცული უნდა იყოს პოლიტიკური პარტია, როგორც ორგანიზაცია და ინსტიტუტი, რაც ცხადყოფს ზემოაღნიშნული ცვლილების მიზანშეწონილობას.

მე-2 პუნქტში სიტყვები „სამხედრო ძალების ან შინაგან საქმეთა ორგანოების“ შეიცვალა სიტყვებით - „შეიარაღებული ძალების“ (მიზეზი იხ. ზემოთ). გარდა ამისა, ტერმინი „პოლიტიკური გაერთიანება“ იცვლება ტერმინით - „პოლიტიკური პარტია“.

მე-3 პუნქტით პარტიის აკრძალვის დამატებით საფუძველად განისაზღვრება ეთნიკური შუღლის გაღვივება. გარდა ამისა, ახალი ნორმით იკრძალება პარტიის შექმნა ტერიტორიული ნიშნით. აღნიშნული შეზღუდვა დღემდე მხოლოდ ორგანული კანონით არის დაწესებული.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ნორმა, რომლის მიხედვით პარტიას ეკრძალება შეიარაღებული ფორმირებების შექმნა. აღნიშნულმა დათქმამ დაკარგა პრაქტიკული აქტუალობა 90-იანი წლების შემდეგ.

მე-4 პუნქტი აკონკრეტებს, რომ პარტიის აკრძალვა შესაძლებელია მხოლოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებით. კონსტიტუციის მოქმედი რედაქცია შეიცავს მხოლოდ ზოგად მითითებას პარტიის სასამართლო გადაწყვეტილებით აკრძალვის შესახებ.

მუხლი 24

პირველ პუნქტს დაემატა სიტყვები „ავტონომიური რესპუბლიკების“. ტექსტის დანარჩენი ნაწილი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტში ტერმინი „ქმედუნარო“ იცვლება ჩანაწერით „მოქალაქე, რომელიც ცნობილია მხარდაჭერის მიმღებად და მოთავსებულია შესაბამის სტაციონარულ სამედიცინო დაწესებულებაში“. ახალი ჩანაწერი შეესაბამება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას, რომელმაც გააფართოვა საარჩევნო უფლების მქონე პირთა წრე.

გარდა ამისა, ახალი ჩანაწერით საარჩევნო უფლება აღარ ეზღუდებათ მოქალაქეებს, რომლებმაც ჩაიდინეს მძიმე დანაშაული ან გაუფრთხილებლობით ჩაიდინეს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული. აღნიშნული ცვლილებით უზრუნველყოფილია საარჩევნო უფლების უზრუნველყოფის შედარებით მაღალი სტანდარტი.

მუხლი 25

ნორმები წარმოდგენილია უცვლელი სახით. მუხლში შეტანილია მხოლოდ ტერმინოლოგიური ცვლილება. „სახელმწიფო თანამდებობა“ და „სახელმწიფო სამსახური“ იცვლება სიტყვებით „საჯარო თანამდებობა“ და „საჯარო სამსახური“. შესაბამისად, ნორმის რეგულირების სფეროში სრულად მოექცევა როგორც სახელმწიფო, ისე ავტონომიური რესპუბლიკებისა და მუნიციპალური ხელისუფლების ორგანოები.

მუხლი 26

პირველ პუნქტში ლაკონური ჩანაწერი - „შრომა თავისუფალია“ იცვლება შედარებით ვრცელი რედაქციით, რომელიც სრულფასოვნად უზრუნველყოფს შრომის თავისუფლებისა და სამუშაოს თავისუფლად არჩევის უფლების დაცვას. გარდა ამისა, კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის ჩანაწერი, რომელიც ჩამოთვლის რამდენიმე შრომით უფლებას და მათი დაკონკრეტების უფლებას კანონმდებელს ანიჭებს („შრომითი უფლებების დაცვა, შრომის სამართლიანი ანაზღაურება და უსაფრთხო, ჯანსაღი პირობები, არასრულწლოვნისა და ქალის შრომის პირობები განისაზღვრება ორგანული კანონით“), შეიცვალა შედარებით ფართო და ძლიერი ნორმატიული შინაარსის მქონე ჩანაწერით, რომლის თანახმად „შრომითი უფლებები დაცულია ორგანული კანონით“.

მე-2 პუნქტი ადგენს პროფესიული კავშირების თავისუფლების უფლებას, რომელიც კონსტიტუციის მოქმედ რედაქციაში გაერთიანების თავისუფლების განმამტკიცებელი მუხლით არის დადგენილი. ნორმის ახალი რედაქცია აკონკრეტებს, რომ პროფესიული კავშირი იქმნება ორგანული კანონის შესაბამისად, მაშინ, როდესაც კონსტიტუციის მოქმედი რედაქცია შეიცავს მითითებას ჩვეულებრივ კანონზე.

მე-3 პუნქტი აწესრიგებს გაფიცვის უფლებას. ნორმის ახალი რედაქცია ადგენს, რომ გაფიცვის უფლების განხორციელების როგორც წესი, ისე პირობები განისაზღვრება ორგანული კანონით. ამ შემთხვევაშიც, კონსტიტუციის მოქმედი რედაქცია შეიცავს მითითებას ჩვეულებრივ კანონზე. მე-3 პუნქტიდან ამოღებულია ჩანაწერი - „კანონი ადგენს აგრეთვე საციცოცხლოდ მნიშვნელოვანი სამსახურების საქმიანობის გარანტიებს“. მითითება იმ გარემოებაზე, რომ გაფიცვის უფლების განხორციელების პირობები და წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით თავისთავად აძლევს კანონმდებელს საციცოცხლოდ მნიშვნელოვანი სამსახურების საქმიანობის გარანტიების შექმნის შესაძლებლობას. შესაბამისად, ზემოაღნიშნული ჩანაწერი მოკლებულია სამართლებრივ აქტუალობას.

მე-4 პუნქტში აბსტრაქტული ჩანაწერი, რომელიც სახელმწიფოს აკისრებდა თავისუფალი მეწარმეობისა და კონკურენციის განვითარების ხელშეწყობის ვალდებულებას, შეიცვალა მეწარმეობის თავისუფლების ძირითადი უფლების დამდგენი ნორმით. ამ პუნქტის სხვა ნორმები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომლის თანახმად „საერთაშორისო შეთანხმებათა საფუძველზე სახელმწიფო იცავს საქართველოს მოქალაქეთა შრომის უფლებებს საზღვარგარეთ“. კონსტიტუციის დონეზე აღნიშნული ნორმის დადგენა მოკლებულია პრაქტიკულ სამართლებრივ აქტუალობას.

მუხლი 27

პირველი პუნქტით დადგენილი ნორმა წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტი შეიცავს ცვლილებას, რომელიც შესაძლებელს ხდის სკოლამდელი აღზრდის უზრუნველყოფას როგორც სახელმწიფო ხელისუფლების, ისე ადგილობრივი თვითმმართველობის მიერ. ნორმის დანარჩენი ტექსტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია აბსტრაქტული ჩანაწერები, რომელთა თანახმად სახელმწიფოს ევალება საერთაშორისო საგანმანათლებლო სივრცეში ქვეყნის საგანმანათლებლო სისტემის ჰარმონიზაცია და კანონით დადგენილი წესით საგანმანათლებლო დაწესებულებების მხარდაჭერა. აღნიშნული ნორმები არ ადგენს ინდივიდის სუბიექტურ უფლებებს და აქედან გამომდინარე, კონსტიტუციის მეორე თავში მათი გაწერა მიზანშეწონილი არ არის.

მუხლი 28

პირველი პუნქტი ადგენს მოქალაქის უფლებების დაცვის მყარ გარანტიას ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში. კერძოდ, ახალი რედაქცია აკონკრეტებს, რომ მოქალაქეს აქვს უფლება ისარგებლოს ჯანმრთელობის სახელმწიფო დაზღვევით, როგორც ხელმისაწვდომი და ქმედითი სამედიცინო დახმარების საშუალებით. ახალი ჩანაწერი მნიშვნელოვნად ამაღლებს ჯანმრთელობის დაცვის უფლებით მოქალაქის დაცვის სტანდარტს.

მე-2 პუნქტი წარმოდგენილია არსებითად უცვლელი სახით, ერთი დაზუსტებით - სამკურნალო საშუალებებით „ვაჭრობის“ დაცვლად, კონსტიტუცია მიუთითებს სამკურნალო საშუალებების „მიმოქცევაზე“.

მუხლი 29

კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში სპეციალური მუხლი ეთმობა გარემოს დაცვის უფლებას. ახალი რედაქცია დამატებით განამტკიცებს ინდივიდის უფლებას საჯარო სივრცით სარგებლობაზე. გარდა ამისა, კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომლის თანახმად გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობის უფლებას უზრუნველყოფს კანონი. მეორე წინადადებიდან ამოღებულია სიტყვა „ობიექტური“, გამომდინარე იქიდან, რომ სიტყვა „სრული“ თავისთავად გულისხმობს ინფორმაციის ობიექტურობას.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომელიც ადგენს ინდივიდის ვალდებულებას, გაუფრთხილდეს ბუნებრივ და კულტურულ გარემოს. აღნიშნული ცვლილება ეფუძნება ზოგად მიდგომას, რომლის თანახმად მეორე თავი უნდა ადგენდეს მხოლოდ უფლებებს და არა ვალდებულებებს.

მე-2 პუნქტი ჩამოყალიბებულია სახეცვლილი რედაქციით, არსებით შინაარსობრივი ცვლილების გარეშე.

მუხლი 30

30-ე მუხლს ემატება ჩანაწერი, რომელიც კონსტიტუციის დონეზე აკონკრეტებს ქორწინების სამოქალაქო-სამართლებრივ დეფინიციას. აღნიშნული დეფინიციის თანახმად, ქორწინება განისაზღვრება როგორც ქალისა და მამაკაცის მონოგამიური კავშირი ოჯახის შექმნის მიზნით. ამ ცვლილების მიზეზი გახდა საზოგადოებაში არსებული ვნებათაღელვა, რომელიც ქორწინების ინსტიტუტს უკავშირდება. ქორწინების დეფინიციის გაფართოება ხშირად ხდება სპეკულაციისა და მანიპულაციის საგანი, რაც ხელს უწყობს საზოგადოებაში ჰომოფობიური განწყობების გაღვივებას. ამგვარი სპეკულაციისა და მანიპულაციის პრევენციისათვის, მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული ქორწინების ცნების კონსტიტუციის დონეზე განსაზღვრა. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში მოქმედებს ანტიდისკრიმინაციული კანონმდებლობა, რომელიც უზრუნველყოფს ყველა სახის უმცირესობების სამართლებრივ დაცვას ადამიანის უფლებების ხელყოფისა და დისკრიმინაციისაგან.

მუხლი 31

პირველ პუნქტს ემატება ჩანაწერი, რომელიც აკონკრეტებს სასამართლოში საქმის სამართლიანი და დროული განხილვის უფლებას.

მე-2 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-3 პუნქტი აკონკრეტებს დაცვის უფლებას. კერძოდ, განისაზღვრება, რომ უფლებათა დაცვა შესაძლებელია პირადად ან ადვოკატის მეშვეობით, აგრეთვე კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში - წარმომადგენლის მეშვეობით. გარდა ამისა, კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც უზრუნველყოფს ადვოკატის უფლებების შეუფერხებელ განხორციელებას და ადვოკატთა თვითორგანიზების უფლებას.

მე-4 პუნქტი შეიცავს დაზუსტებას, რომელიც აფართოებს მოწმეების გამოძახების მოთხოვნის უფლების შინაარსს.

მე-5 და მე-6 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-7 პუნქტის ახალი რედაქცია ერთმანეთისგან მიჯნავს მტკიცებულების სტანდარტს ბრალდებისა და განაჩენისათვის. ნორმის ახალი რედაქციის თანახმად, ბრალდება უნდა ეფუძნებოდეს დასაბუთებულ ვარაუდს, ხოლო განაჩენი - უტყუარ მტკიცებულებებს.

მე-8 პუნქტი შეიცავს უმნიშვნელო ტექნიკურ ცვლილებას.

მე-9, მე-10 და მე-11 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 32

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტის ახალი რედაქცია სხვა ქვეყნის მოქალაქეობის შეძენას აღარ აცხადებს საქართველოს მოქალაქეობის ავტომატურად შეწყვეტის საფუძვლად. ახალი რედაქციის თანახმად, უცხო ქვეყნის მოქალაქისთვის საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭებისა და საქართველოს მოქალაქის მიერ სხვა სახელმწიფოს მოქალაქეობის შეთავსების პირობები და წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მე-3, მე-4 და მე-5 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც სახელმწიფოს ავალებს იზრუნოს უცხოეთში მცხოვრები თანამემამულეების სამშობლოსთან კავშირის შენარჩუნებასა და განვითარებაზე.

მუხლი 33

მუხლში წარმოდგენილი ნორმები წარმოდგენილია უცვლელი სახით. კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომლის თანახმად „დაუშვებელია სხვა სახელმწიფოს გადაეცეს შემოხიზნული პირი, რომელსაც დევნიან პოლიტიკური მრწამსისათვის ან იმ ქმედობისათვის, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობით დანაშაულად არ ითვლება“. თავშესაფრის ძირითად უფლებას სრულად უზრუნველყოფს 33-ე მუხლის მე-3 პუნქტი. შესაბამისად, ზემოაღნიშნული პუნქტი, რომელიც ზედმეტად ავიწროებს შემოხიზნული პირის გადაცემაზე უარის თქმის საფუძვლებს, მოკლებულია სამართლებრივ აქტუალობას.

მუხლი 34

პირველ და მე-2 პუნქტებში შეტანილია უმნიშვნელო ტექნიკური ცვლილებები.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომლის თანახმად ადამიანის ძირითადი უფლების შეზღუდვამ არ უნდა დაარღვიოს ამ უფლების არსი.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომლის თანახმად „საქართველოში მცხოვრები ყოველი პირი ვალდებულია ასრულებდეს საქართველოს კონსტიტუციისა და კანონმდებლობის

მოთხოვნებს“. კონსტიტუციის მეორე თავი უნდა ადგენდეს მხოლოდ უფლებებს და არა ვალდებულებებს. შესაბამისად, მოცემული ნორმა მოკლებულია კონსტიტუციურ აქტუალობას.

მუხლი 35

პირველი პუნქტის პირველ წინადადებაში შეტანილია უმნიშვნელო ტექნიკური ცვლილება. ამავე პუნქტით იზღუდება სახალხო დამცველად ერთი და იმავე პირის ხელმეორედ არჩევა.

მე-2 პუნქტით დადგენილი ნორმა წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

კონსტიტუციას ემატება ნორმა, რომელიც ადგენს სახალხო დამცველის თანამდებობრივ იმუნიტეტს. აღნიშნული ცვლილება უზრუნველყოფს სახალხო დამცველის დამოუკიდებლობის ხარისხის გაზრდას.

მე-4 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომელიც ზღუდავს სახალხო დამცველის უფლებამოსილებათა წრეს. კერძოდ, მოქმედ რედაქციაში აღნიშნულია, რომ სახალხო დამცველი ავლენს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის ფაქტებს და ატყობინებს ამის შესახებ შესაბამის ორგანოებსა და პირებს. ამ ჩანაწერის ამოღებით, კანონმდებელს მიენიჭება ორგანული კანონით სახალხო დამცველის უფლებამოსილებათა გაფართოების შესაძლებლობა.

თავი მესამე. საქართველოს პარლამენტი

მესამე თავის ახალი რედაქცია ითვალისწინებს საარჩევნო სისტემის ფუნდამენტურ ცვლილებას, ადგენს ფრაქციების შექმნის წესს ევროპული სტანდარტების შესაბამისად, საპარლამენტო ოპოზიციას ანიჭებს დროებითი საგამომიებო კომისიების შექმნის შესაძლებლობას, ითვალისწინებს იმპიჩმენტს დაქვემდებარებული თანამდებობის პირების თანამდებობრივი ხელშეუვალობის დაცვას მაღალი სტანდარტით და ადგენს სხვა მნიშვნელოვან ცვლილებებს. სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში მესამე თავმა მოიპოვა თითქმის სრული (მესამე თავის ახალი რედაქციის წინააღმდეგ ხმა მისცა მხოლოდ ერთმა წევრმა) მხარდაჭერა საარჩევნო რეგულაციების გამოკლებით. საარჩევნო სისტემას მხარი არ დაუჭირა კომისიის 12-მა წევრმა, რასაც, ძირითადად, გაუნაწილებელი მანდატების განაწილების წესის უარყოფითად შეფასება დაედო საფუძვლად.

მუხლი 36

პირველი პუნქტით დადგენილი ნორმა წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტში დაკონკრეტებულია ინიციატივის წესით რეგლამენტის წარდგენის უფლებამოსილების მქონე სუბიექტთა წრე (პარლამენტის წევრი, ფრაქცია, კომიტეტი), რეგლამენტის მიღების კვორუმი (სრული შემადგენლობის უმრავლესობა), იურიდიული ძალა (კანონის ძალის მქონე აქტი) და ხელმომწერი სუბიექტი (პარლამენტის თავმჯდომარე).

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ნორმა, რომელიც ადგენს პარლამენტის ადგილსამყოფელს. აღნიშნულ ცვლილებას არსებითად საფუძვლად დაედო ის გარემოება, რომ კონსტიტუცია არც ერთი სხვა კონსტიტუციური ორგანოს ადგილსამყოფელს არ ადგენს. ამ ცვლილების ამოქმედების შემდეგ, პარლამენტის ადგილსამყოფელი განისაზღვრება მისი რეგლამენტით.

მუხლი 37

37-ე მუხლი ადგენს პარლამენტის არჩევის ახალ წესს. მოქმედი შერეული პროპორციულ-მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემა იცვლება პროპორციული საარჩევნო სისტემით. მიუხედავად იმისა, რომ მოქმედი შერეული სისტემა არ ეწინააღმდეგება სამართლებრივ პრინციპებს და არაერთ დემოკრატიულ ქვეყანაში მოქმედებს, მისი გაუქმება მიზანშეწონილად ჩაითვალა ქვეყნის წარსული გამოცდილების გათვალისწინებით. კერძოდ, სწორედ აღნიშნულმა სისტემამ გახადა შესაძლებელი ჯერ საქართველოს მოქალაქეთა კავშირის, ხოლო მოგვიანებით ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის მიერ საკონსტიტუციო უმრავლესობის მოპოვება და ამ უმრავლესობის სუბიექტური პოლიტიკური მიზნებისათვის ბოროტად გამოყენება. იმისათვის, რომ გრძელვადიან პერსპექტივაში თავიდან იქნეს არიდებული ამგვარი საფრთხე, კონსტიტუციის ახალი რედაქცია ითვალისწინებს ისეთი საარჩევნო სისტემის შემოღებას, რომელიც გამორიცხავს ერთი პოლიტიკური პარტიის მიერ საკონსტიტუციო ან ზოგადად, ჭარბი უმრავლესობის მოპოვებას.

კონსტიტუცია ითვალისწინებს პროპორციული საარჩევნო სისტემის შემოღებას სამი ძირითადი დათქმით:

ა) უქმდება საარჩევნო ბლოკის ინსტიტუტი. გასული ორი ათწლეულის განმავლობაში, ეს ინსტიტუტი უქმნიდა უმნიშვნელოვანეს დაბრკოლებას საქართველოში პარტიული სისტემის განვითარებას. საქართველოში დღემდე ვერ ჩამოყალიბდა ინსტიტუციონალიზებული პარტიული სისტემა. დღეს, საქართველოში ე.წ. კვალიფიციური პარტიის სტატუსით სარგებლობს 20 პოლიტიკური პარტია, რომელთა უმეტესობა ვერ აკმაყოფილებს პარტიის ინსტიტუტისადმი წაყენებულ მინიმალურ მოთხოვნებს, მათი ნაწილი კი სულაც ფიქტიურია. გარდა ამისა, ბლოკის ინსტიტუტი პოლიტიკურ პარტიებს აძლევს მანიპულირების შესაძლებლობას, რის საფუძველზეც ისინი ახერხებენ დამატებითი პრივილეგიების ხელოვნურად მოპოვებას (დამატებითი სახელმწიფო დაფინანსება, დამატებითი უფასო სარეკლამო დრო, დამატებითი წევრები და წარმომადგენლები საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე და ა.შ.). ყოველივე ზემოაღნიშნული ცხადყოფს, რომ საარჩევნო ბლოკის ინსტიტუტი ასრულებს უარყოფით როლს საქართველოში პარტიული სისტემის განვითარების თვალსაზრისით და მისი შენარჩუნება მიზანშეწონილი არ არის. პოლიტიკური და შესაბამისად, საარჩევნო პროცესის სუბიექტი უნდა იყოს პოლიტიკური პარტია, რასაც ცხადყოფს პოლიტიკური სისტემების ფუნქციონირების საუკეთესო ევროპული პრაქტიკა;

ბ) ნარჩუნდება 5-პროცენტიაანი საარჩევნო ბარიერი. დემოკრატიულ სახელმწიფოებში დამკვიდრებული საარჩევნო სისტემები ემსახურება ორ უმთავრეს მიზანს: პოლიტიკური პლურალიზმისა და პოლიტიკური სისტემის სტაბილურობის უზრუნველყოფას. საარჩევნო სისტემამ, შესაბამისი ქვეყნის თავისებურებათა გათვალისწინებით, უნდა უზრუნველყოს საუკეთესო ბალანსი ამ ორ ლეგიტიმურ ინტერესს შორის. საარჩევნო ბარიერის მიზანი, პროპორციული საარჩევნო სისტემით პლურალიზმის მაღალი დონის უზრუნველყოფის პირობებში, დემოკრატიული სისტემის სტაბილური ფუნქციონირებისათვის სამართლებრივი გარანტიის შექმნაა. პოლიტიკური პარტიებისთვის 5-პროცენტიაანი საარჩევნო ბარიერის დაწესების ლეგიტიმურობა საყოველთაოდ არის აღიარებული, რასაც ევროკავშირის ქვეყნების (გერმანია, ბელგია, ჩეხეთი, სლოვაკეთი, პოლონეთი, უნგრეთი, რუმინეთი, ლიტვა, ლატვია, ესტონეთი და სხვ.) პრაქტიკაც ცხადყოფს;

გ) გაუნაწილებელ მანდატებს იღებს არჩევნებში გამარჯვებული პარტია. აღნიშნული ნორმა ემსახურება იმავე ლეგიტიმურ მიზანს, რა მიზნითაც დემოკრატიულ სისტემებში საარჩევნო ბარიერი წესდება - ესაა დემოკრატიული სისტემის სტაბილური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა. საქართველოს რეალობის გათვალისწინებით, სადაც ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული ინსტიტუციონალიზებული პარტიული სისტემა და შესაბამისად, დემოკრატიული სისტემა განსაკუთრებული გამოწვევების წინაშე დგას, სტაბილურობის

უზრუნველყოფის მიზანი განსაკუთრებული აქტუალობით სარგებლობს. გაუნაწილებელი მანდატების გამარჯვებული პარტიისთვის მიკუთვნების წესი ქმნის მცირე დამატებით შესაძლებლობას სისტემის სტაბილური ფუნქციონირებისათვის. ამასთან, ეს წესი ბევრად რბილია გამარჯვებული პარტიისთვის ფორის მიცემის იტალიურ და ბერძნულ მოდელებთან შედარებით. იტალიური სისტემა გამარჯვებულ პარტიას უქმნის პარლამენტში მანდატების აბსოლუტური უმრავლესობის მიღების გარანტიას, ხოლო ბერძნული მოდელი, რომელიც პარლამენტის მანდატების 17 პროცენტს იმთავითვე გამარჯვებულ პარტიას მიაკუთვნებს, ამ პარტიის მიერ აბსოლუტური უმრავლესობის მოპოვების შესაძლებლობას მაქსიმალურად ზრდის. რაც შეეხება საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციით გათვალისწინებულ მოდელს, იგი გამარჯვებულ პარტიას აძლევს ბევრად მცირე ფორას მანდატების განაწილებისას. ბოლო ხუთი არჩევნების შედეგების გათვალისწინებით, აღნიშნული ფორა შეადგენს საშუალოდ 5 პროცენტს, ხოლო ბოლო ოთხი არჩევნების შედეგების გათვალისწინებით - საშუალოდ 3,1 პროცენტს. შესაბამისად, შემოთავაზებულ საარჩევნო სისტემაში საარჩევნო სამართალში საყოველთაოდ ლეგიტიმურად აღიარებული პრინციპი - *winner takes all* ძალზე მცირე დოზით არის წარმოდგენილი.

ახალი საარჩევნო სისტემა უზრუნველყოფს საუკეთესო ბალანსს პლურალიზმისა და სტაბილურობის ინტერესებს შორის და ქმნის ნოყიერ ნიადაგს ქვეყნის დემოკრატიული სისტემის გრძელვადიანი სტაბილური განვითარებისათვის. გადაწყვეტილება პროპორციული სისტემის შემოღების თაობაზე ეფუძნება ოპტიმისტურ მოლოდინს, რომ მომდევნო 4 წლის განმავლობაში საქართველოში პოლიტიკური სისტემა განვითარების თვისებრივად სხვა საფეხურზე გადავა, რაც მინიმუმამდე შეამცირებს პროპორციულ სისტემასთან დაკავშირებულ რისკებს.

მუხლის მე-3 პუნქტი აკონკრეტებს პარლამენტის არჩევნების თარიღს - ოქტომბრის ბოლო შაბათ დღეს, რაც უზრუნველყოფს მანიპულირების პრევენციას თარიღის განსაზღვრისას და მეტ სიცხადეს შეიტანს საარჩევნო პროცესში. გარდა ამისა, დადგენილია არჩევნების დანიშვნის ინტერვალები პარლამენტის დათხოვნისა და საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადების შემთხვევებისთვის.

მე-4 პუნქტი ითვალისწინებს კანდიდატისთვის ასაკობრივი ცენზის გაზრდას 21-დან 25 წლამდე. გარდა ამისა, აღნიშნული პუნქტი ამომწურავი ფორმით ადგენს ყველა პასიურ საარჩევნო ცენზს, რაც საარჩევნო უფლების დაცვის მაღალ სტანდარტს უზრუნველყოფს.

მე-5 პუნქტი ითვალისწინებს 25000 ხელმოწერის შეგროვების მოთხოვნას არჩევნებში მონაწილეობის სურვილის მქონე პარტიისათვის. 25000 არის ამომრჩეველთა საერთო რაოდენობის 1 პროცენტზე ნაკლები. შესაბამისად, ეს მოთხოვნა სრულად შეესაბამება ევროპულ სტანდარტებს.

მუხლი 38

პირველ პუნქტში შედარებით ცხადად არის განსაზღვრული პარლამენტის პირველი სხდომის თარიღი (არჩევნების შედეგების ოფიციალურად გამოცხადებიდან არაუგვიანეს მეათე დღისა), აგრეთვე დაზუსტებულია პარლამენტის მუშაობის დაწყებისა და სრული უფლებამოსილების შექმნის საფუძვლები.

მე-2 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 39

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტში შეტანილია ტექნიკური სახის ცვლილებები და დაზუსტებულია დეპუტატისთვის იმუნიტეტის მოხსნაზე პარლამენტის მიერ თანხმობის მიცემის ვადა.

მე-3 პუნქტში შეტანილია ტექნიკური სახის დაზუსტებები.

მე-4 პუნქტში დაზუსტებულია შეუთავსებლობის შემთხვევები. კერძოდ, დადგენილია, რომ პარლამენტის წევრი შეიძლება ეწეოდეს საზოგადოებრივ საქმიანობას, აგრეთვე იგი შეიძლება ეწეოდეს სამეცნიერო, პედაგოგიურ ან სახელოვნებო საქმიანობას, თუ ეს საქმიანობა არ ითვალისწინებს ადმინისტრაციული ფუნქციების შესრულებას. აღნიშნული ჩანაწერი სპორტული ფედერაციებისა და სხვა საზოგადოებრივი გაერთიანებების ხელმძღვანელებს ანიჭებს პარლამენტის წევრის სტატუსის შეთავსების შესაძლებლობას, რაც საქართველოში წლების განმავლობაში მიღებული და დამკვიდრებული პრაქტიკაა.

მე-5 პუნქტში არსებითად შეტანილია ტექნიკური სახის დაზუსტებები. მკაცრდება საპარლამენტო მუშაობაში პასიური მონაწილეობის გამო პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების შეწყვეტის საფუძველი. კერძოდ, პარლამენტის წევრს უფლებამოსილება შეუწყდება, თუ ის მორიგი სესიის განმავლობაში არასაკატიო მიზეზით არ დაესწრება მორიგი სხდომების ნახევარზე მეტს.

მუხლი 40

პირველ და მე-2 პუნქტებში დაკონკრეტებულია პარლამენტის თავმჯდომარისა და მისი მოადგილეების არჩევის კვორუმი (სრული შემადგენლობის უმრავლესობა). მცირე ცვლილება შედის ავტონომიური რესპუბლიკებიდან ასარჩევ მოადგილეებთან დაკავშირებით, რაც პროპორციულ სისტემაზე გადასვლას უკავშირდება. მუხლის სხვა ჩანაწერები უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

მუხლი 41

პირველი პუნქტი უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

მე-2 პუნქტში შეტანილია არსებითად ტექნიკური ხასიათის შესწორებები.

მე-3 პუნქტის თანახმად, ფრაქციის წევრთა მინიმალურ რაოდენობად, ნაცვლად ექვსისა, განისაზღვრება შვიდი. აღნიშნული ცვლილება უკავშირდება 5-პროცენტის ბარიერის პირობებში პროპორციულ სისტემაზე გადასვლას, რაც ბარიერგადალახული პარტიის მიერ სულ მცირე 7 მანდატის მოპოვებას უზრუნველყოფს.

იგივე პუნქტი ახლებურად აწესრიგებს ფრაქციის შექმნის წესს. კერძოდ, განისაზღვრება, რომ ერთი პოლიტიკური პარტიის წარდგენით არჩეულ პარლამენტის წევრებს უფლება აქვთ გაერთიანდნენ მხოლოდ ერთ ფრაქციაში. აღნიშნული ნორმა უზრუნველყოფს საქართველოში ევროპული პრაქტიკისა და ტრადიციის დამკვიდრებას, რომლის თანახმად ფრაქცია არის პარტიის ერთგვარი საპარლამენტო ეკვივალენტი.

იგივე პუნქტში შეტანილია ცვლილება, რომლის თანახმად ფრაქციის შექმნისა და საქმიანობის წესი განისაზღვრება არა კანონითა და რეგლამენტით, არამედ მხოლოდ რეგლამენტით. ფრაქციის შესახებ კანონის მიღების საჭიროება მოკლებულია სამართლებრივ დასაბუთებას.

მუხლი 42

პირველ პუნქტში შეტანილია არსებითად ტექნიკური ხასიათის შესწორებები.

მე-2 პუნქტი დროებითი საგამომიებო კომისიის შექმნის შესაძლებლობას ანიჭებს საპარლამენტო ოპოზიციას. კერძოდ, ახალი რედაქციის თანახმად, საგამომიებო კომისია იქმნება ე.წ. კვალიფიციური უმცირესობით, პარლამენტის სრული შემადგენლობის ერთი მესამედის გადაწყვეტილებით. გარდა ამისა, ახალი რედაქცია უზრუნველყოფს ოპოზიციისა და ფრაქციების ინტერესების უკეთეს დაცვას დროებითი კომისიის ფორმირებისას.

მე-3 პუნქტი ადგენს საგამომიებო კომისიისთვის როგორც საბუთების, ისე ინფორმაციის წარდგენის ვალდებულებას.

მუხლი 43

მუხლში წარმოდგენილ ნორმებში შეტანილია არსებითად ტექნიკური ხასიათის შესწორებები. ახალი ნორმა ადგენს პარლამენტის წევრის კითხვაზე სრული და დროული პასუხის გაცემის ვალდებულებას.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ნორმა, რომელიც ითვალისწინებს მინისტრის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის საკითხის დასმას პარლამენტის მიერ. პარლამენტისა და მთავრობის ურთიერთობის კონსტიტუციური სისტემა ეფუძნება მთავრობის კაბინეტური პასუხისმგებლობის პრინციპს. შესაბამისად, მინისტრის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის საკითხის დასმა ამ სისტემაში მიზანშეწონილი არ არის. აღსანიშნავია ისიც, რომ კონსტიტუციის მოქმედი ნორმა უადრესად სუსტია თავისი შინაარსით (პრემიერმინისტრს პარლამენტის შესაბამისი გადაწყვეტილების ყოველგვარი რეაგირების გარეშე დატოვებაც შეუძლია) და არ ანიჭებს რაიმე განსაკუთრებულ ბერკეტს პარლამენტს.

მუხლი 44

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტი აზუსტებს, რომ რიგგარეშე სხდომა ტარდება ინიციატორის მიერ განსაზღვრული დღის წესრიგით.

მე-3 პუნქტში შეტანილი ცვლილების თანახმად, პარლამენტი იკრიბება არა საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადებიდან 48 საათის განმავლობაში, არამედ ამ მდგომარეობის გამოცხადებისთანავე. აღნიშნული ჩანაწერი მოითხოვს პარლამენტის შეკრებას უადრეს შესაძლებელ დროს.

მე-4 პუნქტში დაზუსტებულია, რომ გადაწყვეტილება პარლამენტის სხდომის ან მისი ნაწილის დახურვის შესახებ მიიღება დახურული წესით.

მე-5 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-6 პუნქტში ახლებურადაა განსაზღვრული იმ პირთა წრე, რომლებიც ვალდებული არიან დაესწრონ პარლამენტში გამართულ შესაბამის სხდომებს და აღჭურვილი არიან შესაბამისი უფლება-მოვალეობებით.

მუხლი 45

პირველ პუნქტში შეტანილია ტექნიკური ხასიათის ცვლილებები.

მე-2 პუნქტი ადგენს, რომ პარლამენტი იღებს არა კანონპროექტს, არამედ კანონს. იცვლება ორგანული კანონის მიღების კვორუმი, რომელიც ნაცვლად სიითი შემადგენლობის უმრავლესობისა, განისაზღვრება სრული შემადგენლობის უმრავლესობით.

მე-3 პუნქტის ახალი რედაქცია ადგენს, რომ პარლამენტის გადაწყვეტილებები მიიღება დადგენილების სახით და განსაზღვრავს დადგენილების მიღების წესს.

მუხლი 46

მუხლში გადასინჯული და დაზუსტებულია კანონის ხელმოწერასთან და გამოქვეყნებასთან დაკავშირებული პროცედურები და ამ პროცედურების ვადები. ცვლილებები მეტწილად ტექნიკური ხასიათისაა.

მე-5 პუნქტი ადგენს, რომ პრეზიდენტის ვეტოს უფლებას არ ექვემდებარება კონსტიტუციური კანონი, რომელიც ორი მოწვევის პარლამენტის მიერაა მიღებული ან ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას უკავშირდება.

მუხლი 47

მუხლში შეტანილია ტექნიკური ხასიათის შესწორებები.

პირველი პუნქტის ახალი ნორმა ადგენს, რომ საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელიც ეხება ტერიტორიულ მთლიანობას ან სახელმწიფო საზღვრების შეცვლას, საჭიროებს პარლამენტის სრული შემადგენლობის ორი მესამედის მხარდაჭერას.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ნორმა, რომელიც ადგენს პარლამენტში საერთაშორისო ხელშეკრულებების რატიფიკაციისთვის წარდგენის წესს. აღნიშნული წესი არ საჭიროებს კონსტიტუციურ მოწესრიგებას და უნდა დადგინდეს ჩვეულებრივი კანონით.

მუხლი 48

მუხლში გაერთიანებულია პრეზიდენტისა და სხვა თანამდებობის პირთა იმპიჩმენტთან დაკავშირებული ნორმები.

ახალი რედაქციის თანახმად, იმპიჩმენტის წესი დამატებით ვრცელდება უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებსა და გენერალურ პროკურორზე.

პირველი პუნქტი ადგენს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საკითხის განხილვის 30-დღიან ვადას.

მე-5 პუნქტი ადგენს, რომ ამ მუხლით განსაზღვრული თანამდებობის პირების (გარდა მთავრობის წევრებისა) გადაყენება შესაძლებელია მხოლოდ იმპიჩმენტის წესით. აღნიშნული ნორმა ადგენს უმნიშვნელოვანეს ახალ გარანტიას შესაბამისი კონსტიტუციური ორგანოების დამოუკიდებლობის დაცვის თვალსაზრისით.

თავი მეოთხე. საქართველოს პრეზიდენტი

მეოთხე თავის ახალი რედაქცია უზრუნველყოფს პრეზიდენტის არჩევნის წესისა და უფლებამოსილებების გადასინჯვას ევროპული საპარლამენტო დემოკრატიების საუკეთესო პრაქტიკის შესაბამისად. მეოთხე თავი ითვალისწინებს პრეზიდენტის არაპირდაპირი არჩევნის წესის შემოღებას, რაც გამორიცხავს დისპროპორციას სახელმწიფოს მეთაურის ლეგიტიმაციის

ხარისხსა და უფლებამოსილებებს შორის, აგრეთვე ჯეროვნად აწესრიგებს პრეზიდენტის უფლებამოსილებებსა და პრეზიდენტის აქტების კონტრასიგნაციის წესს. მეოთხე თავმა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში მოიპოვა სრული მხარდაჭერა, პრეზიდენტის არჩევის არაპირდაპირი წესის გამოკლებით. კომისიის ექვსმა წევრმა მხარი დაუჭირა პრეზიდენტის პირდაპირი არჩევის წესის ძალაში დატოვებას.

მუხლი 49

კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში პრეზიდენტის მაღალი სიმბოლური სტატუსი უზრუნველყოფილია უცვლელი სახით. კონსტიტუციიდან ამოღებული იქნება მხოლოდ ჩანაწერი, რომლის თანახმად „პრეზიდენტი კონსტიტუციით მისთვის მინიჭებული უფლებამოსილებების ფარგლებში უზრუნველყოფს სახელმწიფო ორგანოთა ფუნქციონირებას“. აღნიშნული ჩანაწერი მოკლებულია როგორც სამართლებრივ, ისე სიმბოლურ დატვირთვას და შესაბამისად, მიზანშეწონილად ჩაითვალა მისი კონსტიტუციიდან ამოღება.

მიუხედავად იმისა, რომ მოცემული მუხლის ჩანაწერები ქართულ საზოგადოებაში გაურკვევლობას იწვევს, მიზანშეწონილია მათი უცვლელი სახით დატოვება:

ა) ჩანაწერი „სახელმწიფოს მეთაური“ ხშირად აღიქმება იმგვარად, თითქოს, კონსტიტუცია პრეზიდენტს ქვეყნის მართვის ფუნქციას ანიჭებს, რაც არ შეესაბამება სინამდვილეს. სახელმწიფოს მეთაურად პრეზიდენტს თუ მონარქს მოიხსენიებს თითქმის ყველა დემოკრატიული ქვეყნის კონსტიტუცია, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა იგი ქვეყნის მართვის ფუნქციით აღჭურვილი. შესაბამისად, აღნიშნული ჩანაწერი არ შეიძლება გახდეს არასწორი ინტერპრეტაციის საფუძველი;

ბ) ჩანაწერი „სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი“ ხშირად აღიქმება იმგვარად, თითქოს, კონსტიტუცია პრეზიდენტს უქვემდებარებს სამხედრო ძალებს და ამით, მნიშვნელოვან ძალაუფლებას ანიჭებს. უმაღლეს მთავარსარდალად პრეზიდენტს თუ მონარქს მოიხსენიებს თითქმის ყველა დემოკრატიული ქვეყნის კონსტიტუცია (გარდა იშვიათი გამონაკლისებისა, როგორცაა მაგ. გერმანია და ნიდერლანდები), მიუხედავად იმისა, არის თუ არა იგი სამხედრო ძალების მართვის ფუნქციით აღჭურვილი. საპარლამენტო მმართველობის პირობებში, უმაღლესი მთავარსარდალის სტატუსი მეტწილად ცერემონიული მნიშვნელობისაა და ასეთ სისტემაში სამხედრო ძალები აღმასრულებელ ხელისუფლებას, ანუ მთავრობას ექვემდებარება. შესაბამისად, არც აღნიშნული ჩანაწერი შეიძლება გახდეს არასწორი ინტერპრეტაციის საფუძველი;

გ) ჩანაწერი „პრეზიდენტი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში“ ხშირად აღიქმება იმგვარად, თითქოს, კონსტიტუცია პრეზიდენტს საგარეო პოლიტიკის წარმართვის უფლებამოსილებას ანიჭებს. ამ შემთხვევაშიც უნდა აღინიშნოს, რომ მაღალ წარმომადგენლობით სტატუსს პრეზიდენტს თუ მონარქს ანიჭებს თითქმის ყველა დემოკრატიული ქვეყნის კონსტიტუცია, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა იგი მნიშვნელოვანი საგარეოპოლიტიკური უფლებამოსილებებით აღჭურვილი. საპარლამენტო მმართველობის პირობებში, საგარეო პოლიტიკას ახორციელებს მთავრობა და სწორედ მის მეთაურს აქვს მინიჭებული უპირატესი წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებები. შესაბამისად, არც მოცემული ჩანაწერი შეიძლება გახდეს არასწორი ინტერპრეტაციის საფუძველი.

მუხლი 50

კონსტიტუციის ახალი რედაქცია ითვალისწინებს პრეზიდენტის არაპირდაპირი არჩევის წესის შემოღებას. პრეზიდენტი აირჩევა სპეციალური საარჩევნო კოლეგიის მიერ, რომელიც შედგება

150 პარლამენტის წევრისგან, ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი საბჭოების ყველა წევრისგან და პარტიების მიერ ადგილობრივი თვითმმართველობის ბოლო არჩევნების შედეგების შესაბამისად დასახელებული ხმოსნებისგან.

საპარლამენტო სისტემის პირობებში პრეზიდენტის არაპირდაპირი არჩევის წესის მიზანშეწონილობას ცხადყოფს არაერთი გარემოება:

ა) საპარლამენტო სისტემაში პრეზიდენტის პირდაპირი არჩევის პირობებში არსებობს ძალზე დიდი დისბალანსი პრეზიდენტის ლეგიტიმაციასა და მის უფლებამოსილებას შორის, რაც ხშირად მნიშვნელოვან სისტემურ პრობლემებს განაპირობებს;

ბ) ზემოაღნიშნულ პრობლემას ადასტურებს ევროპული გამოცდილება. არც ერთ საპარლამენტო რესპუბლიკასა თუ მონარქიაში, სადაც სახელმწიფოს მეთაური არ არის პირდაპირი წესით არჩეული, დღემდე არ წარმოშობილა სისტემური პრობლემები. ამის საპირისპიროდ, ამგვარი სისტემური პრობლემები (საპრეზიდენტო არჩევნებში მემარჯვენე-რადიკალი, ოდიოზური და არაპროდასავლური ორიენტაციის მქონე კანდიდატების წარმატება, პრობლემური დავები პრეზიდენტებსა და მთავრობებს შორის უფლებამოსილებების გამიჯვნის თაობაზე და ა.შ.) წარმოიშვა იმ საპარლამენტო რესპუბლიკების დიდ ნაწილში, სადაც პრეზიდენტებს პირდაპირი წესით ირჩევენ;

გ) საპარლამენტო სისტემაში პრეზიდენტი უნდა იყოს ზეპარტიული ლიდერი, რასაც, პრაქტიკულად, გამორიცხავს პირდაპირი არჩევნები. პირდაპირი არჩევნები მოითხოვს პარტიული სტრუქტურების სრულ ჩართვას საარჩევნო კამპანიაში, კამპანიის მრავალმინიონიან დაფინანსებას პარტიების მხრიდან და ა.შ. გარდა ამისა, პირდაპირი არჩევნებისას, კამპანია აგებულია კანდიდატებისა და პარტიების მწვავე ურთიერთდაპირისპირებასა და ურთიერთკრიტიკაზე, რაც ყოველად შეუძლებელს ხდის პრეზიდენტად ზეპარტიული ფიგურის არჩევას.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საპარლამენტო მმართველობის სრულყოფისათვის, მიზანშეწონილია საქართველოში პრეზიდენტის არაპირდაპირი არჩევის წესის შემოღება.

50-ე მუხლი ადგენს შედარებით მაღალ ასაკობრივ ცენზუს პრეზიდენტობის კანდიდატისთვის. საქართველოს პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე საქართველოს მოქალაქე 40 წლის ასაკიდან (ნაცვლად 35 წლისა), რომელსაც საქართველოში უცხოვრია 15 წელს მაინც.

მუხლი 51

პირველი პუნქტიდან ამოღებულია სიტყვები, რომლის თანახმად პრეზიდენტი ფიცის დადებამდე წარმოთქვამს საპროგრამო სიტყვას. საპარლამენტო სისტემაში პრეზიდენტს ვერ ექნება პროგრამა და შესაბამისად, ვერც საპროგრამო სიტყვა. აქედან გამომდინარე, ახალი ნორმა პრეზიდენტს „ხალხისთვის მიმართვის“ უფლებას ანიჭებს.

უცვლელია პრეზიდენტის ფიცის ტექსტი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტექსტი არ შეესატყვისება პრეზიდენტის უფლებამოსილებისა და ძალაუფლების შინაარსს. ამგვარი შეუსაბამობა დამახასიათებელია საპარლამენტო სისტემის მქონე ქვეყნებისთვის, რაც პრეზიდენტის მაღალ სიმბოლურ სტატუსს უკავშირდება.

მე-2 პუნქტში შეტანილია ტექნიკური ხასიათის შესწორებები.

მე-3 პუნქტი კვლავაც ადგენს პრეზიდენტის აბსოლუტურ იმუნიტეტს.

მე-4 პუნქტის თანახმად, პრეზიდენტს ეკრძალება არა მხოლოდ პარტიული თანამდებობის დაკავება, არამედ პოლიტიკური პარტიის წევრობაც. აღნიშნული დათქმა მიზნად ისახავს პრეზიდენტის ზეპარტიული სტატუსის უზრუნველყოფას.

საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილების შეწყვეტის ან უფლებამოსილების განხორციელების შეუძლებლობის შემთხვევაში, პრეზიდენტის მოვალეობას ასრულებს პარლამენტის თავმჯდომარე. კონსტიტუცია აღარ ადგენს დამატებით რეგულაციებს პრეზიდენტის ჩანაცვლებასთან დაკავშირებით.

მუხლი 52

პრეზიდენტის უფლებამოსილებების მოსაწესრიგებლად, კონსტიტუციაში ხორციელდება შემდეგი ძირითადი ცვლილებები:

ა) მთავრობის თანხმობას საჭიროებს როგორც სხვა სახელმწიფოებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მოლაპარაკებების წარმოება, საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადება და ელჩებისა და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების აკრედიტაციის მიღება, ისე საგარეო ურთიერთობებში წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებების გახორციელება. გამომდინარე იქიდან, რომ საგარეო პოლიტიკის განხორციელება რჩება მთავრობის ექსკლუზიურ უფლებამოსილებად, საერთაშორისო მოლაპარაკებების წარმოების, საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადებისა და წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებების განხორციელების სფეროში საქართველოს მთავრობისთვის უპირატესი როლისა და ფუნქციის მინიჭება სრულად შეესაბამება კონსტიტუციური სისტემის საერთო ლოგიკას;

ბ) პრეზიდენტი ინარჩუნებს მთავრობის წარდგინებით ელჩებისა და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების დანიშვნისა და გათავისუფლების უფლებას, რაც სახელმწიფოს მეთაურების ერთ-ერთი ისტორიული და ტრადიციული უფლებამოსილებაა. თუმცა, გამომდინარე იქიდან, რომ დიპლომატიური წარმომადგენლების დანიშვნა საგარეო პოლიტიკის განხორციელების ერთ-ერთი უმთავრესი ინსტრუმენტია, აღნიშნული პრეროგატივა უნდა განიმარტოს როგორც პრეზიდენტის ცერემონიული უფლებამოსილება. დიპლომატიური წარმომადგენლის განწესების მატერიალური კომპეტენცია უნდა ქონდეს მთავრობას, როგორც საგარეო პოლიტიკის განხორციელებაზე ექსკლუზიურად პასუხისმგებელ ორგანს. როლებისა და უფლებამოსილებების ამგვარი გამიჯვნა უპირობოდ არის აღიარებული ტრადიციულ საპარლამენტო დემოკრატიებში. იგივე პრინციპი უნდა გავრცელდეს პრეზიდენტის სხვა უფლებამოსილებებზეც, რომლებიც ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის განხორციელებას, ანუ აღმასრულებელი ხელისუფლების უფლებამოსილებას უკავშირდება;

გ) პრეზიდენტი ორგანული კანონით დადგენილი წესით გადაწყვეტს მოქალაქეობის, ხოლო კანონით დადგენილი წესით - თავშესაფრის მიცემის საკითხებს. პრეზიდენტის აღნიშნული უფლებამოსილებები პრაქტიკაში დღესაც ორგანული კანონისა და კანონის საფუძველზე ხორციელდება;

დ) კანონის დათქმა ვრცელდება ასევე სახელმწიფო ჯილდოებისა და პრემიების, უმაღლესი სამხედრო, სპეციალური და საპატიო წოდებების, უმაღლესი დიპლომატიური რანგების მინიჭებაზე, რაც ასევე შეესაბამება საქართველოში ამჟამად მოქმედ პრაქტიკას.

მე-2 პუნქტში შეტანილია ტექნიკური ხასიათის ცვლილებები.

მე-3 პუნქტში ჩანაწერი „პრეზიდენტი უფლებამოსილია მიმართოს ხალხს და პარლამენტს“ შეცვლილია ჩანაწერით - „პრეზიდენტი უფლებამოსილია მიმართოს ხალხს“. აღნიშნული ჩანაწერი წარსულში არასწორად იქნა ინტერპრეტირებული იმგვარად, რომ, თითქოს, იგი პრეზიდენტს პარლამენტისათვის ნებისმიერ დროს მიმართვის შესაძლებლობას ანიჭებს. ამგვარი

არასწორი ინტერპრეტაციის გამოსარიცხად, მიზანშეწონილად ჩაითვალა მე-3 პუნქტში ზემოაღნიშნული ცვლილების განხორციელება.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია მუხლი პრეზიდენტის ადმინისტრაციის შესახებ. კონსტიტუციის მოქმედი მუხლი ქმნის შთაბეჭდილებას, თითქოს, პრეზიდენტის ადმინისტრაცია არის დამოუკიდებელი კონსტიტუციური ორგანო. პრეზიდენტის ადმინისტრაცია, ისევე როგორც მთავრობის ადმინისტრაცია, პარლამენტის აპარატი და სხვ., მომავალში შეიქმნება და იფუნქციონირებს კონსტიტუციის ქვემდებარე სამართლებრივი აქტის საფუძველზე.

მუხლი 53

მუხლის ახალ რედაქციაში კონტრასიგნაციას დაქვემდებარებული პრეზიდენტის აქტების ჩამონათვალი განისაზღვრება შემდეგი ძირითადი ცვლილებებით:

- ა) კონტრასიგნაციას დაექვემდებარება საომარი მდგომარეობის დროს გამოცემული აქტები;
- ბ) კონტრასიგნაციის მოთხოვნიდან აღარ გამოირიცხება იმ სამართლებრივი აქტების ნაწილი, რომლებიც უკავშირდება თანამდებობის პირთა წარდგენას, დანიშვნას, გათავისუფლებასა და გადაყენებას;
- გ) კონტრასიგნაციას დაექვემდებარება სპეციალური წოდებების მინიჭება, ხოლო აღარ დაექვემდებარება სახელმწიფო პრემიებისა და საპატიო წოდებების მინიჭება;
- დ) კონტრასიგნაციას აღარ დაექვემდებარება თავშესაფრის მიცემასთან დაკავშირებული აქტები;
- ე) კონტრასიგნაციის დათქმიდან აღარ გამოირიცხება ის აქტები, რომლებიც გამოცემულია მთავრობის წარდგინებით ან წინასწარი თანხმობით.

კონსტიტუციაში რჩება ჩანაწერი, რომლის თანახმად პრეზიდენტის აქტის კონტრასიგნაციის შემთხვევაში, შესაბამის აქტზე პასუხისმგებლობა ეკისრება მხოლოდ მთავრობას. საქართველოს პრეზიდენტის სრული გათავისუფლება სამართლებრივი და პოლიტიკური პასუხისმგებლობისგან ნიშნავს, რომ კონსტიტუცია შესაბამისი აქტის გამოცემის მატერიალურ უფლებამოსილებას მთავრობას, ფორმალურ უფლებამოსილებას კი პრეზიდენტს ანიჭებს. ანალოგიური მიდგომა უნდა გავრცელდეს კონტრასიგნაციას დაქვემდებარებული აქტის არგამოცემის მიმართაც. ჩანაწერი - „კონტრასიგნაციით გამოცემულ სამართლებრივ აქტზე პასუხისმგებლობა ეკისრება მთავრობას“ აქტის გამოცემა-არგამოცემის საკითხის გადაწყვეტის მატერიალურ უფლებამოსილებას არსებითად საქართველოს მთავრობას ანიჭებს.

თავი მეხუთე. საქართველოს მთავრობა

მეხუთე თავი ჩამოყალიბებულია სრულიად ახალი რედაქციით. მთავრობის თავი, რომელიც არის კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციის მთავარი სუსტი მხარე და უხეშად ეწინააღმდეგება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს, ახალი რედაქციით სრულად შეესაბამება კონსტიტუციური სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებს. მთავრობის თავმა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში მოიპოვა სრული მხარდაჭერა.

მუხლი 54

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით და იგი მთავრობაც კვლავაც ანიჭებს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის განხორციელების, აღმასრულებელი ხელისუფლების განხორციელების ექსკლუზიურ უფლებამოსილებას.

მე-2 პუნქტი ადგენს მთავრობის როგორც ანგარიშვალდებულებას, ისე პასუხისმგებლობას პარლამენტის წინაშე. მთავრობის პასუხისმგებლობა პრაქტიკულ სამართლებრივ დატვირთვას იძენს უნდობლობის ვოტუმის საფუძველზე.

მე-3 პუნქტი უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი.

მე-4 პუნქტი შედარებით ლაკონურად, მაგრამ სრულფასოვნად განსაზღვრავს სამინისტროსა და მინისტრის ფუნქციას.

მე-5 პუნქტში მცირე ტექნიკური ცვლილებებით განისაზღვრება სახელმწიფო მინისტრის სტატუსი და სახელმწიფო მინისტრის თანამდებობის შემოღების წესი.

მე-6 პუნქტის ახალი რედაქცია მთავრობის წევრს უზღუდავს შემოქმედებითი საქმიანობის უფლებას, თუმცა, ანიჭებს შესაძლებლობას, დააფუძნოს საწარმო. ლაკონურობის პრინციპიდან გამომდინარე, მე-6 პუნქტიდან ამოღებულია ჩანაწერი მთავრობის წევრის გადადგომის უფლების შესახებ.

მე-7 პუნქტში მცირე ტექნიკური ცვლილებებით არის განსაზღვრული სახელმწიფო რწმუნებულების სტატუსი, ფუნქცია და დანიშვნის წესი.

მე-8 პუნქტი ჩამოყალიბებულია შინაარსობრივი ცვლილებების გარეშე, მცირე ტექნიკური შესწორებებით.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია ნორმა, რომელიც პრეზიდენტს ანიჭებს მთავრობის სხდომის მოწვევის მოთხოვნისა და ამ სხდომაში მონაწილეობის უფლებას. გამომდინარე პრეზიდენტის მაღალი სიმბოლური სტატუსიდან, მიზანშეწონილი არ არის მან მონაწილეობა მიიღოს მთავრობის სხდომაში. გარდა ამისა, უფლებამოსილების გამიჯვნის პრინციპის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილი არ არის პრეზიდენტი უშუალოდ ჩაერიოს მთავრობის დღის წესრიგის განსაზღვრაში.

მუხლი 55

პირველი პუნქტით დადგენილი ნორმა წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტით დადგენილი ნორმები წარმოდგენილია შინაარსობრივი ცვლილებების გარეშე, მცირე ტექნიკური შესწორებებით.

მე-3 პუნქტი კვლავაც ადგენს პრემიერმინისტრის მაღალ სტატუსსა და ფართო უფლებამოსილებებს საგარეო პოლიტიკის სფეროში. პრემიერმინისტრი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში და დებს საერთაშორისო ხელშეკრულებებს საქართველოს სახელით. გამომდინარე იქიდან, რომ მთავრობას ენიჭება საგარეო პოლიტიკის განხორციელების ექსკლუზიური უფლებამოსილება, კონსტიტუცია პრემიერმინისტრს ანიჭებს უპირატეს უფლებამოსილებებს საერთაშორისო მოლაპარაკებების წარმართვისა და საერთაშორისო ხელშეკრულებების დადების სფეროში.

არსებითად უცვლელი სახით არის წარმოდგენილი მე-4 და მე-5 პუნქტებით დადგენილი ნორმები.

მუხლი 56

კონსტიტუციაში სრულიად ახალი რედაქციით არის ჩამოყალიბებული მთავრობის ფორმირების პროცედურა. პარლამენტი მთავრობას ნდობას უცხადებს გამარტივებული პროცედურით, რომელიც სრულ შესაბამისობაშია კონსტიტუციური სამართლის პრინციპებთან.

მუხლი 57

კონსტიტუციაში სრულიად ახალი რედაქციით არის ჩამოყალიბებული მთავრობისთვის უნდობლობის გამოცხადების პროცედურა. პარლამენტი მთავრობას უნდობლობას უცხადებს პროცედურით, რომელიც, განსხვავებით მოქმედი კონსტიტუციით დადგენილი პროცედურისგან, სრულ შესაბამისობაშია კონსტიტუციური სამართლის პრინციპებთან. კონსტიტუციის ახალი რედაქცია ვენეციის კომისიის რეკომენდაციების შესაბამისად ადგენს უნდობლობის კონსტრუქციულ ვოტუმს და ამით, თვისებრივად ზრდის პარლამენტის როლსა და ძალაუფლებას ხელისუფლების დანაწილების სისტემაში. კონსტიტუციაში აღმოფხვრილია უმნიშვნელოვანესი ხარვეზი, რომელიც უხეშად ეწინააღმდეგებოდა ხელისუფლების დანაწილების ფუნდამენტურ პრინციპს.

კონსტიტუციიდან ამოღებულია მუხლი, რომლის თანახმად მთავრობის შემადგენლობის ერთი მესამედით შეცვლა მთავრობის ნდობის საკითხის სავალდებულო წესით ინიცირებას იწვევს. უნდობლობის გამოცხადების პროცედურის გადასინჯვის პირობებში, აღნიშნული მუხლის ძალაში დატოვება საჭირო აღარ არის.

მუხლი 58

კონსტიტუციას ემატება ახალი პროცედურა, რომელიც ითვალისწინებს პრემიერმინისტრის მიერ პარლამენტის წინაშე მთავრობის ნდობის საკითხის დასმას. პროცედურა სრულ შესაბამისობაშია კონსტიტუციური სამართლის პრინციპებთან.

თავი მეექვსე. სასამართლო ხელისუფლება და პროკურატურა

მეექვსე თავში შედის უმნიშვნელოვანესი ცვლილებები, რომლებიც სასამართლო ხელისუფლების დამოუკიდებლობის შემდგომ განმტკიცებას უმსახურება: იხვეწება საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებების დამდგენი ნორმები, იუსტიციის საბჭოს ენიჭება უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა წარდგენის უფლებამოსილება, განისაზღვრება უზანაესი სასამართლოს მოსამართლეთა მინიმალური რაოდენობა, დგინდება მოსამართლეთა შეუცვლელობის პრინციპი და შესაბამისი გარანტიები, მკაცრდება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ მოსამართლეთა განწესებასთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღების წესი, მკაფიოდ განისაზღვრება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს შემადგენლობა, შემოდის მოსამართლეთა კონფერენციის წინაშე საბჭოს ანგარიშვალდებულების პრინციპი, დამოუკიდებელ კონსტიტუციური ორგანოდ ყალიბდება საქართველოს პროკურატურა. მეექვსე თავის ახალი რედაქციის წინააღმდეგ ხმა მისცა კომისიის ექვსმა წევრმა, რასაც, არსებითად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოსთვის უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა წარდგენის უფლებამოსილების მინიჭება დაედო საფუძვლად. კომისიის აღნიშნული წევრები მიზანშეწონილად მიიჩნევდნენ ამ უფლებამოსილების საქართველოს პრეზიდენტისთვის დატოვებას.

მუხლი 59

59-ე მუხლის პირველი პუნქტი მკაფიოდ განსაზღვრავს სასამართლო ხელისუფლების სუბიექტებს - საკონსტიტუციო სასამართლოს და საერთო სასამართლოებს.

მე-2 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-3 პუნქტს ემატება ჩანაწერი, რომელიც ითვალისწინებს საერთო სასამართლოების სისტემაში სპეციალიზებული სასამართლოების შექმნის შესაძლებლობას.

მუხლის სხვა ნორმებში შეტანილია ტექნიკური სახის შესწორებები.

მუხლი 60

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტით დადგენილია შედარებით მაღალი ასაკობრივი ცენზი საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეებისთვის (30-ის ნაცვლად, 35 წელი). გარდა ამისა, კონსტიტუცია ადგენს სპეციალობით მუშაობის 10-წლიანი სტაჟისა და გამორჩეული პროფესიული კვალიფიკაციის ცენზებს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატათვის.

მე-3 პუნქტის ახალი რედაქცია ზღუდავს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარედ ერთი და იმავე პირის ხელმეორედ არჩევას.

მე-4 პუნქტი აზუსტებს საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციებს:

ა) კონსტიტუციას ემატება ჩანაწერი ე.წ. კონკრეტული ნორმათა კონტროლის შესახებ;

ბ) ორგანოს კომპეტენციის შესახებ დავაში მონაწილეობის უფლება ხაზგასმით ენიჭება სახალხო დამცველს, ეროვნული ბანკის საბჭოს, გენერალურ აუდიტორს, გენერალურ პროკურორს, ავტონომიური რესპუბლიკების ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოებს;

გ) საკონსტიტუციო სასამართლოს ენიჭება უფლებამოსილება, პარტიის აკრძალვასთან ერთად, გადაწყვიტოს ამ პარტიის წარდგენით არჩეული დეპუტატების უფლებამოსილების შეწყვეტის საკითხიც;

დ) ჩამონათვალს ემატება პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ცნობის ან ვადამდე შეწყვეტის საკითხის გადაწყვეტის უფლებამოსილება;

ე) საკონსტიტუციო სასამართლო აღარ იმსჯელებს ჩატარებული არჩევნების კონსტიტუციურობის საკითხზე. გარდა ამისა, დაუშვებლად ცხადდება არჩევნების მომწესრიგებელი ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობა შესაბამისი საარჩევნო წლის განმავლობაში, თუ ეს ნორმა არჩევნებამდე ერთი წლის განმავლობაში არ არის მიღებული. გარდა ამისა, დაუშვებლად ცხადდება არჩევნების მომწესრიგებელი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტის არაკონსტიტუციურად ცნობა შესაბამის არჩევნებამდე 60 დღის განმავლობაში. აღნიშნული რეგლამენტაციის მიზანია, არ იქნეს დაშვებული საკონსტიტუციო სასამართლოს მიზანშეუწონელი ჩართვა პოლიტიკურ პროცესში;

ვ) ახალი რედაქცია ადგენს, რომ კონსტიტუციით განისაზღვრება საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებების ამომწურავი ჩამონათვალი.

მე-7 პუნქტში შეტანილია ტექნიკური ხასიათის შესწორებები. გარდა ამისა, დადგენილია, რომ საკონსტიტუციო სამართალწარმოების საკითხები განისაზღვრება ორგანული კანონით. აღნიშნული ცვლილება გამოიწვევს შესაბამისი კანონის გარდაქმნას ორგანულ კანონად.

მუხლი 61

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტი ადგენს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა მინიმალურ რაოდენობას (25 მოსამართლე). ახალი რედაქციის თანახმად, უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე და მოსამართლეები აირჩევიან არა საქართველოს პრეზიდენტის, არამედ იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარდგინებით. აღნიშნული ცვლილება ეფუძნება ვენეციის კომისიის 2010 წლის შესაბამის რეკომენდაციას. მუხლის ახალი რედაქცია ზღუდავს ერთი და იმავე პირის ხელმეორედ არჩევას უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობაზე.

მუხლი 62

პირველი პუნქტი ითვალისწინებს სანქციის დაწესებას სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობისთვის ან შესრულებისათვის ხელის შეშლისთვის.

მე-2 და მე-3 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-4 პუნქტიდან ამოღებულია ჩანაწერი, რომელიც ეხება სახელმწიფო ენის შესწავლასა და სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული შესაბამისი საკითხების გადაწყვეტას. აღნიშნული ნორმის ადგილი არ არის სასამართლო ხელისუფლების მომწესრიგებელ თავში.

მე-5 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 63

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტი აერთიანებს საერთო სასამართლოებისა და საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეთა იმუნიტეტის მომწესრიგებელ ნორმებს.

მე-3 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-4 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით, მცირე ტექნიკური შესწორებით.

მე-5 პუნქტი ადგენს უმნიშვნელოვანეს ახალ გარანტიებს მოსამართლეთა შეუცვლელობის უზრუნველსაყოფად. კონსტიტუცია ადგენს, რომ სასამართლოს რეორგანიზაცია ან ლიკვიდაცია არ შეიძლება გახდეს უვადოდ განწესებული მოსამართლის თანამდებობიდან გათავისუფლების საფუძველი. აღნიშნული ნორმა მაღალი სტანდარტით დაიცავს სასამართლო სისტემისა და მოსამართლეების დამოუკიდებლობას.

მე-6 პუნქტი ადგენს მოსამართლეთა უვადოდ განწესების წესს. 3-წლიანი გამოსაცდელი ვადის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ მოსამართლის პირველად განწესების შემთხვევაში. აღნიშნული დათქმის საჭიროებას განაპირობებს ის გარემოება, რომ საქართველოში არ ფუნქციონირებს შესაბამისი რესურსებით აღჭურვილი იუსტიციის უმაღლესი სკოლა, რომელიც უზრუნველყოფდა სათანადოდ მომზადებული და გამოცდილი კადრების განწესებას მოსამართლის თანამდებობაზე.

მე-6 პუნქტი ადგენს, რომ მოსამართლე ინიშნება კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენტურობის ნიშნით. ახალი ნორმა ითვალისწინებს იუსტიციის საბჭოს მიერ მოსამართლის დანიშვნასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებას კვალიფიციური - ორი მესამედის უმრავლესობით.

მუხლი 64

პირველ პუნქტში ახალი რედაქციით განისაზღვრება იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ფუნქცია.

მე-2 პუნქტის ახალი რედაქცია აკონკრეტებს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრთა რაოდენობას. ნორმა ადგენს, რომ საბჭოს წევრებს, რომლებიც არ აირჩევიან მოსამართლეთა კონფერენციის მიერ ან რომელიც არ ინიშნება საქართველოს პრეზიდენტის მიერ, სრული შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევეს პარლამენტი.

მე-3 პუნქტი ადგენს საბჭოს ანგარიშვალდებულებას მოსამართლეთა კონფერენციის წინაშე.

მე-4 პუნქტით დადგენილ ნორმაში შეტანილია ტექნიკური სახის შესწორება.

მუხლი 65

კონსტიტუციის ახალი რედაქციის თანახმად, პროკურატურა გადის აღმასრულებელი ხელისუფლების სისტემიდან და ყალიბდება დამოუკიდებელ კონსტიტუციურ ორგანოდ. გენერალურ პროკურორს 6 წლის ვადით ირჩევეს პარლამენტი. პროკურატურა ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე. მუხლის მე-4 პუნქტი ითვალისწინებს პროკურატურის საკითხთა მოწესრიგებას ორგანული კანონით.

თავი მეშვიდე. სახელმწიფო ფინანსები და კონტროლი

მეშვიდე თავში აისახა ეროვნული ბანკისა და სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის წინადადებები და შევიდა ბიუჯეტთან და გადასახადებთან დაკავშირებული ცვლილებები. მეშვიდე თავის წინააღმდეგ ხმა მისცა კომისიის მხოლოდ ორმა წევრმა, რომელიც არ ეთანხმებოდა 67-ე მუხლის მე-2 პუნქტის დათქმას რეფერენდუმის თაობაზე.

მუხლი 66

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უმნიშვნელო ცვლილებებით.

მე-2 პუნქტი წარმოდგენილია არსებითად უცვლელი სახით. ახალი რედაქცია აუცილებელი წესით არ ითვალისწინებს საბიუჯეტო წლის დამთხვევას კალენდარულ წელთან.

მე-3 პუნქტი უცვლელია.

მე-4 პუნქტით დადგენილ ნორმაში შეტანილია ტექნიკური სახის ცვლილებები.

მუხლიდან ამოღებულია ნორმა, რომელიც ითვალისწინებს ბიუჯეტის არმიღების სავალდებულო წესით დაკავშირებას უნდობლობის ვოტუმთან.

მე-5 პუნქტი წარმოდგენილია მცირე ტექნიკური შესწორებით.

მე-6 პუნქტი ხაზგასმით ადგენს პრეზიდენტის ვეტოს უფლებას ბიუჯეტის კანონის მიმართ.

მე-7 პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მუხლი 67

პირველი პუნქტის ახალი რედაქცია მოითხოვს გადასახადებისა და მოსაკრებლების განაკვეთების ან განაკვეთების ფარგლების (თვითმმართველობის შემთხვევაში) კანონით დადგენას.

მე-2 და მე-3 პუნქტები წარმოდგენილია მცირე ტექნიკური შესწორებებით.

მუხლი 68

პირველი და მე-2 პუნქტები წარმოდგენილია ტექნიკური ცვლილებებით.

მე-3 პუნქტის ახალი ნორმა ადგენს, რომ ეროვნული ბანკის საქმიანობა არ ექვემდებარება სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ზედამხედველობას. აღნიშნული ნორმის მიზანია ეროვნული ბანკის დამოუკიდებლობის შემდგომი განმტკიცება.

მე-4 პუნქტი აზუსტებს, რომ ფულის სახელწოდება და ერთეული განისაზღვრება ორგანული კანონით.

მე-5 პუნქტი წარმოდგენილია მცირე ტექნიკური ცვლილებით.

მუხლი 69

პირველ პუნქტში დაზუსტებულია სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის ფუნქცია.

მე-2 პუნქტით დადგენილ ნორმაში შეტანილია მეტწილად ტექნიკური სახის შესწორებები.

მე-3 და მე-4 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-5 პუნქტში შეტანილია მეტწილად ტექნიკური სახის შესწორებები.

მე-6 და მე-7 პუნქტები წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

თავი მერვე. სახელმწიფო თავდაცვა და უსაფრთხოება

მერვე თავის ახალი რედაქცია სრულფასოვნად აწესრიგებს თავდაცვისა და უსაფრთხოების, საგანგებო და საომარი მდგომარეობის საკითხებს, რომლებიც მოქმედი კონსტიტუციით ძალზე ბუნდოვნად არის მოწესრიგებული. ახალი რედაქცია ადგენს სამხედრო ძალების მართვის წესს, აზუსტებს საომარი და საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების საფუძვლებს, აწესრიგებს საომარი და საგანგებო მდგომარეობის დროს ადამიანის უფლებების შეზღუდვის პირობებსა და წესს, აზუსტებს სამხედრო ძალების გამოყენების პირობებს, ეროვნული უშიშროების საბჭოს ანაცვლებს ეროვნული თავდაცვის საბჭოთი, რომლის სტატუსი და უფლებამოსილება სრულად შეესაბამება კონსტიტუციური სისტემის საერთო ლოგიკას. მერვე თავის ახალმა რედაქციამ მოიპოვა სრული მხარდაჭერა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში.

მუხლი 70

70-ე მუხლის პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით.

მე-2 პუნქტში ჩანაწერი „სამხედრო ვალდებულების მოხდის ფორმას ადგენს კანონი“ იცვლება ჩანაწერით - „სამხედრო სამსახურის გავლის წესს ადგენს კანონი“. ახალი რედაქცია აღარ მოითხოვს ქვეყანაში სავალდებულო სამხედრო სამსახურის უპირობო არსებობას.

მე-3 პუნქტი აზუსტებს სამხედრო და სხვა შეიარაღებული ძალების ფუნქციას. ახალი რედაქციის თანახმად, საქართველოს პრეზიდენტი მთავრობის წარდგინებით ამტკიცებს სამხედრო ძალების საერთო სტრუქტურას, ხოლო პარლამენტი მთავრობის წარდგინებით - სამხედრო ძალების რაოდენობას.

ახალი ნორმის თანახმად, სამხედრო ძალები მოქმედებენ თავდაცვის მინისტრის ბრძანებით კანონით დადგენილი წესით, ხოლო საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს -

პრემიერმინისტრის ბრძანებით. აღნიშნული ნორმა აწესრიგებს საომარი და საგანგებო მდგომარეობის მართვის სისტემას, რომელიც მოქმედი კონსტიტუციით სრულიად მოუწესრიგებელია. საომარი და საგანგებო მდგომარეობის მართვა განხორციელდება იმავე სუბორდინაციის სისტემის შესაბამისად, რომელიც მოქმედებს მშვიდობიან დროს, რაც უზრუნველყოფს მართვის ეფექტიანობას.

მუხლი 71

პირველი პუნქტი საომარი მდგომარეობის გამოცხადების საფუძველად დამატებით განსაზღვრავს საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმის უშუალო საფრთხეს. საომარ მდგომარეობას აცხადებს პრეზიდენტი პრემიერმინისტრის წარდგინებით და ეს გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ შეაქვს პარლამენტში დასამტკიცებლად.

მე-2 პუნქტში საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების საფუძველებიდან ამოღებულია ომიანობა, რომლის სამართლებრივი განსაზღვრება ძალზე ბუნდოვანია. „ეკოლოგიური კატასტროფა“ იცვლება სიტყვებით „ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფა“. საგანგებო მდგომარეობას პრეზიდენტი აცხადებს მთავრობის წარდგინებით და ეს გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ შეაქვს პარლამენტში დასამტკიცებლად.

მე-3 პუნქტის ახალი რედაქცია საგანგებო და საომარი მდგომარეობის დროს გამოცემულ დეკრეტებს ანიჭებს არა კანონის, არამედ ორგანული კანონის ძალას. არსებითად სავალუტო რეზერვების სათანადო დაცვის უზრუნველსაყოფად, დადგენილია, რომ ეროვნული ბანკის უფლებამოსილებასთან დაკავშირებული დეკრეტი გამოიცემა ეროვნული ბანკის თანხმობით. მე-3 პუნქტში დაზუსტებულია დეკრეტის დამტკიცების პროცედურა და ამ პროცედურის იურიდიული შედეგები.

მე-4 პუნქტი ადგენს კონსტიტუციის მეორე თავის იმ დებულებებს, რომელთა მოქმედების შეჩერებაც არის დეკრეტით შესაძლებელი. აღნიშნული დებულებების შეჩერება აუცილებელი შეიძლება გახდეს საგანგებო და საომარი მდგომარეობის ეფექტიანი მართვის უზრუნველსაყოფად.

მე-5 პუნქტში შეტანილია არსებითად ტექნიკური ხასიათის შესწორებები.

მე-6 პუნქტი ადგენს საგანგებო და საომარი მდგომარეობის გაუქმების წესს, რომელიც კონსტიტუციის მოქმედი რედაქციით დადგენილი არ არის.

მე-7 პუნქტი ადგენს საერთო კვორუმს (სრული შემადგენლობის უმრავლესობას) ამ მუხლით გათვალისწინებულ საკითხებზე მისაღები საპარლამენტო გადაწყვეტილებებისთვის.

მუხლი 72

პირველი პუნქტის ახალი რედაქციის თანახმად, სამხედრო ძალების გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილებას პრეზიდენტი იღებს მთავრობის წარდგინებით და დაუყოვნებლივ შეაქვს ეს გადაწყვეტილება პარლამენტში დასამტკიცებლად. ამასთან, პრემიერმინისტრს ენიჭება საომარი მდგომარეობის, ბუნებრივი და ტექნოგენური კატასტროფისა და ეპიდემიის დროს სამხედრო ძალების დამოუკიდებლად გამოყენების უფლება.

მუხლის ახალი რედაქციის თანახმად, მთავრობის წარდგინებით მიიღება პრეზიდენტის გადაწყვეტილება მისი მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ საკითხზეც.

მუხლი 73

კონსტიტუცია ითვალისწინებს ეროვნული უშიშროების საბჭოს ნაცვლად ეროვნული თავდაცვის საბჭოს შექმნას. არსებულ სისტემაში ეროვნული უშიშროების საბჭოს არსებობა მოკლებული იყო სამართლებრივ საფუძველს. ეროვნული უშიშროების საბჭო რჩევას აძლევს პრეზიდენტს საკითხებზე (სამხედრო აღმშენებლობა და თავდაცვის ორგანიზება), რომლებიც მთავრობის უფლებამოსილების სფეროს მიეკუთვნება, რაც უფლებამოსილებათა უხეშ აღრევაზე მიანიშნებს. ეროვნული უშიშროების საბჭოსგან განსხვავებით, ეროვნული თავდაცვის საბჭო იქმნება საომარი მდგომარეობის დროს კონსტიტუციური ორგანოების საერთო კოორდინაციის უზრუნველსაყოფად. საბჭოს თავმჯდომარეობს საქართველოს პრეზიდენტი და მისი მუდმივი წევრები არიან პრემიერმინისტრი, პარლამენტის თავმჯდომარე და სამხედრო ძალების მეთაური.

თავი მეცხრე. ადგილობრივი თვითმმართველობა

მეცხრე თავი ადგენს ადგილობრივი თვითმმართველობის ახალ გარანტიებს. ახალი რედაქცია განსაზღვრავს თვითმმართველი ერთეულის კორპორაციულ სტატუსს, განამტკიცებს ორგანიზაციული და საკადრო პოლიტიკის ავტონომიის პრინციპებს, ადგენს თანამშრომლობისა და გაერთიანების უფლებას, მოითხოვს კონსულტაციების გამართვას სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს შორის ადგილობრივ თვითმმართველობასთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებზე და სხვ. მეცხრე თავის ახალი რედაქცია სრულად შეესაბამება ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპულ ქარტიას და მან მოიპოვა სრული მხარდაჭერა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში.

მუხლი 74

74-ე მუხლის პირველ პუნქტში შეტანილია არსებითად ტექნიკური სახის ცვლილებები.

მე-2 პუნქტი ადგენს თვითმმართველი ერთეულის კორპორაციულ სტატუსს და მას საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად აცხადებს.

მე-3 პუნქტი ითვალისწინებს ადგილობრივი თვითმმართველობის განხორციელებას ორგანული კანონით დადგენილი წესით.

მუხლი 75

პირველი პუნქტი ადგენს უფლებამოსილებათა გამიჯვნის პრინციპს, მეორე პუნქტი - უფლებამოსილებათა უნივერსალობის პრინციპს, მე-3 პუნქტი - ძირითად საკუთარ უფლებამოსილებათა ექსკლუზიურობის პრინციპს, მე-4 პუნქტი - თვითმმართველ ერთეულზე უფლებამოსილებათა დელეგირების წესს, ხოლო მე-5 პუნქტი - სამართლებრივი და მიზანშეწონილობის მოტივით ზედამხედველობის პრინციპებს. ამ მუხლის თითოეული ჩანაწერი სრულად შეესაბამება ადგილობრივი თვითმმართველობის ევროპული ქარტიის პრინციპებსა და დებულებებს.

მუხლი 76

პირველი პუნქტი წარმოდგენილია უცვლელი სახით და უზრუნველყოფს ადგილობრივი თვითმმართველობის ფინანსებისა და ქონების გამიჯვნას სახელმწიფო და ავტონომიური რესპუბლიკების რესურსებისგან. მე-2 პუნქტი ადგენს ადგილობრივი თვითმმართველობის

ორგანიზაციული და საკადრო პოლიტიკის ავტონომიის პრინციპებს. მე-3 პუნქტი ადგენს თვითმმართველ ერთეულთა თანამშრომლობის და გაერთიანების უფლებებს. მე-4 პუნქტი ითვალისწინებს თვითმმართველ ერთეულთა სავალდებულო ჩართულობას მათთან დაკავშირებული სახელმწიფო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. მე-5 პუნქტი განამტკიცებს თვითმმართველი ერთეულის იურისდიქციული ავტონომიის პრინციპს.

თავი მეათე. კონსტიტუციის გადასინჯვა

მეათე თავის ახალი რედაქციით შემოღებულია ე.წ. პლურალური ვოტუმის პრინციპი კონსტიტუციის გადასინჯვისთვის, რაც არის მნიშვნელოვანი ნოვაცია ქართული კონსტიტუციური პრაქტიკისთვის. მეათე თავმა მოიპოვა სრული მხარდაჭერა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში.

მუხლი 77

77-ე მუხლის პირველ, მე-2, მე-5 და მე-6 პუნქტებში შეტანილია ტექნიკური სახის ცვლილებები.

მე-3 და მე-4 პუნქტები ითვალისწინებს ე.წ. პლურალური ვოტუმის შემოღებას კონსტიტუციის გადასინჯვისთვის. კერძოდ, კონსტიტუციური კანონის მიღება შესაძლებელია ორი მესამედის უმრავლესობით ორი მოწვევის პარლამენტის მიერ. ერთი მოწვევის პარლამენტის მიერ კონსტიტუციის გადასინჯვა შესაძლებელია მხოლოდ სამი მეოთხედის უმრავლესობით. ერთი მოწვევის პარლამენტის მიერ კონსტიტუციის გადასინჯვა ორი მესამედის უმრავლესობით შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ცვლილება ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას უკავშირდება.

თავი მეთერთმეტე. გარდამავალი დებულებები

მეთერთმეტე თავი შეიცავს მხოლოდ ერთ ნორმას, რომელიც ადგენს კონსტიტუციური ორგანოების ვალდებულებას, მიიღონ ყველა ზომა ევროკავშირსა და ნატოში საქართველოს ინტეგრაციის უზრუნველსაყოფად. მეთერთმეტე თავმა მოიპოვა სრული მხარდაჭერა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიაში.

მუხლი 78

კონსტიტუციას ემატება დროებითი რეგულაცია, რომელიც კონსტიტუციურ ორგანოებს განსაკუთრებულ დავალებას განუსაზღვრავს. კონსტიტუციურ ორგანოებს კონსტიტუცია ავალებს თავისი უფლებამოსილების ფარგლებში ყველა ზომის მიღებას ევროპულ და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში საქართველოს სრული ინტეგრაციის უზრუნველსაყოფად.

გარდამავალი დებულებები

კონსტიტუციური კანონი შეიცავს გარდამავალ დებულებებს, რომლებიც უზრუნველყოფს მისი ნორმების ჯეროვან ამოქმედებას:

ა) საკონსტიტუციო ცვლილებები ამოქმედდება მომდევნო საპრეზიდენტო არჩევნებში არჩეული საქართველოს პრეზიდენტის მიერ ფიცის დადებისთანავე. შესაბამისად, მომავალ წელს საქართველოს პრეზიდენტის არჩევნები ჩატარდება მოქმედი კონსტიტუციით დადგენილი წესით და 6 წლით გადავადდება მმართველობის ახალი სისტემის სრულფასოვანი ამოქმედება.

აღნიშნული ნორმა ეფუძნება პერსონალურ ფაქტორთან დაკავშირებულ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებას;

ბ) ორგანული კანონის სტატუსი ავტომატურად მიენიჭება ყველა იმ კანონს, რომლის ორგანულ კანონად გარდაქმნა გათვალისწინებულია კონსტიტუციის ახალი რედაქციით;

გ) საპარლამენტო ფრაქციების შექმნის შესახებ დადგენილი ახალი შეზღუდვები (7 წევრი, ერთი წარმდგენი - ერთი ფრაქცია) არ ამოქმედდება მიმდინარე მოწვევის პარლამენტში შექმნილი ან შესაქმნელი ფრაქციების მიმართ;

დ) მოქმედ მოსამართლეებს, რომლებიც უვადოდ არიან დანიშნული, ავტომატურად არ გაუგრძელდებათ უფლებამოსილება უვადოდ. ისინი უვადოდ განწესდებიან მხოლოდ უფლებამოსილების ვადის ამოწურვის შემდეგ მათი უვადოდ განწესების შემთხვევაში;

ე) კონსტიტუციის მეორე თავში შეტანილი შინაარსობრივი, სტრუქტურული თუ ტექნიკური ცვლილებები არ გამოიწვევს საკონსტიტუციო სასამართლოში წარდგენილი სარჩელების დასაშვებობის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილებების გაუქმებას. გარდამავალი დებულება უშვებს შესაბამისი გადაწყვეტილებების მხოლოდ გადაკვალიფიცირებას, რაც საკონსტიტუციო სასამართლოსა და მოსარჩელეს შორის კონსულტაციის საფუძველზე უნდა განხორციელდეს;

ვ) გარდამავალი დებულება ადგენს, რომ კონსტიტუციური კანონი აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის შესახებ შეიძლება მიღებულ იქნეს იმ სათაურისგან განსხვავებული სათაურით, რომელიც განისაზღვრება მოქმედი კონსტიტუციით.

ბ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის ფინანსური დასაბუთება:

ბ.ა) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიღებასთან დაკავშირებით აუცილებელი ხარჯების დაფინანსების წყარო

კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიღება არ წარმოშობს დამატებით ხარჯებს.

ბ.ბ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის გავლენა ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილზე:

კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიღებას არ ექნება გავლენა ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილზე.

ბ.გ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის გავლენა ბიუჯეტის ხარჯვით ნაწილზე

კონსტიტუციური კანონის პროექტი ითვალისწინებს ეროვნული უშიშროების საბჭოს ჩანაცვლებას ეროვნული თავდაცვის საბჭოთი, რომელიც არ არის მუდმივმოქმედი ორგანო. აღნიშნული ცვლილება გამოიწვევს შესაბამისი ხარჯის (1,8 მილიონი ლარი) შემცირებას სახელმწიფო ბიუჯეტში.

ბ.დ) სახელმწიფოს ახალი ფინანსური ვალდებულებები

კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიღება სახელმწიფოს არ აკისრებს ახალ ფინანსურ ვალდებულებებს.

ბ.ე) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მოსალოდნელი ფინანსური შედეგები იმ პირთათვის, რომელთა მიმართაც ვრცელდება კანონპროექტის მოქმედება

კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიღება არ განაპირობებს ფინანსურ შედეგებს იმ პირთათვის, რომელთა მიმართაც ვრცელდება კანონპროექტის მოქმედება.

ბ.ვ) კონსტიტუციური კანონის პროექტით დადგენილი გადასახადის, მოსაკრებლის ან სხვა სახის გადასახდელის ოდენობა და ოდენობის განსაზღვრის პრინციპი

კონსტიტუციური კანონის პროექტი არ ითვალისწინებს გადასახადის, მოსაკრებლის ან სხვა სახის გადასახდელის დადგენას ან მისი ოდენობის ან ოდენობის განსაზღვრის პრინციპის ცვლილებას.

გ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიმართება საერთაშორისო სამართლებრივ სტანდარტებთან

გ.ა) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიმართება ევროკავშირის დირექტივებთან

კონსტიტუციური კანონის პროექტი სრულ შესაბამისობაშია ევროკავშირის დირექტივებთან.

გ.ბ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიმართება საერთაშორისო ორგანიზაციებში საქართველოს წევრობასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებთან

კონსტიტუციური კანონის პროექტი სრულ შესაბამისობაშია საერთაშორისო ორგანიზაციებში საქართველოს წევრობასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებთან.

გ.გ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მიმართება საქართველოს ორმხრივ და მრავალმხრივ ხელშეკრულებებთან

კონსტიტუციური კანონის პროექტი სრულ შესაბამისობაშია საქართველოს ორმხრივ და მრავალმხრივ ხელშეკრულებებთან.

დ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის მომზადების პროცესში მიღებული კონსულტაციები:

დ.ა) სახელმწიფო, არასახელმწიფო ან/და საერთაშორისო ორგანიზაცია/დაწესებულება, ექსპერტები, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს კონსტიტუციური კანონის პროექტის შემუშავებაში

კონსტიტუციური კანონის პროექტი მომზადდა საქართველოს პარლამენტის მიერ დაფუძნებული სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიის ფორმატში. კომისიის შემადგენლობაში შედიოდნენ საპარლამენტო და არასპარლამენტო პარტიების, კონსტიტუციური ორგანოების, არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები და ექსპერტები. კონსტიტუციური კანონის პროექტი კომისიის მიერ მოწონებულ იქნა 43 ხმით 8-ის წინააღმდეგ.

დ.ბ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის შემუშავებაში მონაწილე ორგანიზაციის (დაწესებულების) ან/და ექსპერტის შეფასება კანონპროექტის მიმართ

კონსტიტუციური კანონის პროექტს არ ერთვის მის შემუშავებაში მონაწილე ორგანიზაციის, დაწესებულების ან ექსპერტის შეფასება.

ე) კონსტიტუციური კანონის პროექტის ავტორი

კონსტიტუციური კანონის პროექტი მომზადდა სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიის მიერ.

ვ) კონსტიტუციური კანონის პროექტის ინიციატორი

კონსტიტუციური კანონის პროექტის ინიციატორია საქართველოს პარლამენტის 108 წევრი:

ირაკლი კობახიძე, თამარ ჩუგოშვილი, გიორგი ვოლსკი, სოფიო კილაძე, გოგი მეშველიანი, დავით მათიკაშვილი, ირაკლი (დაჩი) ბერაია, გოგა გულორდავა, კახაბერ კუჭავა, გიორგი კოპაძე, გურამ მაჭარაშვილი, ეკა ბესელია, პაატა კვიციანიძე, ფატი ხალვაში, ზვიად ძიძიგური, სულხან მახათაძე, გიორგი მოსიძე, გიორგი კახიანი, ცოტნე ზურაბიანი, შალვა კვიციანიძე, გელა სამხარაული, ირინე ფრუიძე, სამველ მანუკიანი, მამუკა მდინარაძე, თამაზ ნავერიანი, ირაკლი სესიაშვილი, მახირ დარზიევი, ისკო დასენი, გრიგოლ მიქელაძე, ირაკლი შიოლაშვილი, თეიმურაზ ჭკუასელი, სვეტლანა კუდბა, ლევან გოგიჩაიშვილი, ზაზა ხუციშვილი, ნინო წილოსანი, კობა ნარჩემაშვილი, გიორგი გაჩეჩილაძე, მარიამ ჯაში, დიმიტრი ხუნდაძე, გოდერძი ჩანქსელიანი, რატი იონათამიშვილი, თეიმურაზ კობხიძე, ოთარ ჩრდილელი, ბექა ოდიშარია, მერაბ ქვარაია, კობა კობალაძე, რომან მუჩიაშვილი, აკაკი ზოიძე, მიხეილ ყაველაშვილი, კობა ლურსმანაშვილი, გიორგი ხატიძე, ანრი ოხანაშვილი, ზაზა გაბუნია, ვანო ზარდიაშვილი, თამარ ხულორდავა, არჩილ ხაბაძე, გიგა ბუკია, მუხრან ვახტანგაძე, ელგუჯა გოცირიძე, ილია ნაკაშიძე, პაატა მხეიძე, იოსებ მაკრახიძე, ირაკლი კოვზანაძე, რომან კაკულია, რევაზ არველაძე, შოთა ხაბარელი, გენადი მარგველაშვილი, ალექსანდრე ქანთარია, არჩილ თალაკვაძე, სიმონ ნოზაძე, დიმიტრი მხეიძე, ბიძინა გეგიძე, ზაზა პაპუაშვილი, ირაკლი აბუსერიძე, გიორგი თოთლაძე, ვიქტორ ჯაფარიძე, ალექსანდრე ერქვანია, ირაკლი მეზურნიშვილი, ბექა ნაცვლიშვილი, გიორგი ბეგაძე, სავალან მირზოევი, ირაკლი ბერაია, რუსლან გაჯიევი, გედევან ფოფხაძე, ლევან კობიაშვილი, ერეკლე ტრიპოლსკი, ანზორ ბოლქვაძე, კარლო კოპალიანი, გაია ბენაშვილი, გოჩა ენუქიძე, კობა ნაკაძე, დავით სონღულაშვილი, ლევან ბეჟანიძე, ლერი ხაბელოვი, დიმიტრი სამხარაძე, მირიან წიკლაური, რუსლან პოდოსიანი, ნინო გოგუაძე, სოფიო ქაცარავა, დავით ჭიჭინაძე, თენგიზ ხუბულური, ირაკლი ხახუბია, ენძელა მაჭავარიანი, ივლიანე წულაია, დიმიტრი ცქიტიშვილი, ლევან კობერიძე, ოთარ დანელია, გუგული მალრაძე.